

ГЛАВА ВТОРА

„ОБИЧАЙ БЛИЖНИЯ СИ КАТО САМИЯ СЕБЕ СИ“

Иисус каза на учениците си: „Да любите един другото, както ви възлюбих“ (Иоан. 13, 34).

2196 В отговор на въпроса, поставен за първата от Десетте заповеди, Исус казва: „Слушай, Израилю! Господ, Бог наш, е един Господ; и възлюби Господа, Бога твоего, от всичкото си сърце, и от всичката си душа, и с всичкия си разум и с всичката си сила!“ „Втора, подобна ней, е: „Возлюби ближния си като себе си. Друга заповед по-голяма от тия няма“ (Марк. 12, 29-31).

2822

Св. Апостол Павел напомня: „Който люби другото, изпълнил е Закона. Защото заповедите: *не прелюбодействай, не убивай, не кради, не лъжесвидетелствай, чуждо не пожелавай* и всяка друга заповед се съдържа в тия думи: възлюби ближния си като самото себе си. Любовта не прави зло на ближния; и тъй любовта е изпълнение на Закона“ (Рим. 13, 8-10).

Член 4

ЧЕТВЪРТАТА ЗАПОВЕД

„Почитай баща си и майка си, (за да ти е добре и) за да живееш дълго на земята, която Господ, Бог твой, ти дава“ (Исх. 20, 12).

„[Той] им се покоряваше“ (Лук. 2, 51).

Сам Господ Исус напомни силата на тази „Божия заповед“.¹ Апостолът учи: „Вие, децата, бъдете послушни на родителите си, в името на Господа, защото това е справедливо. „Почитай баща си и майка си“, това е първата заповед с обещание, „за да ти бъде добре и да живееш дълго на земята“ (Еф. 6, 1-3).²

¹ Вж. Марк. 7, 8-13.

² Вж. Втор. 5, 16.

2197 Четвъртата заповед отваря втория скрижал. Тя посочва реда на любовта. Бог пожела след Него да почитаме родителите си, на които дължим живота и които са ни предали познанието за Бога. Ние сме длъжни да почитаме и да уважаваме всички онези, които Бог за наше добро е дарил със Своята власт. 1897

2198 Тази заповед изразява в положителна форма задълженията, които трябва да се изпълняват. Тя обявява заповедите, които я следват и които се отнасят до особена почит към живота, брака, земните блага, словото. 2419
Тя е една от основите на социалното учение на Църквата.

2199 Четвъртата заповед се отнася изрично до децата и взаимоотношенията им с техните баща и майка, защото тази връзка е най-универсална. Тя засяга също родствените отношения между членовете на семейството. Тя изисква да се отдава почит, обич и благодарност на дедите и предците. Тя се простира и до задълженията на учениците спрямо учителите; на служителите спрямо работодателите; на подчинените по отношение на началниците; на гражданите към родината си, към тези, които я ръководят и управляват.

Тази заповед съдържа и предполага задълженията на родителите, наставниците, учителите, началниците, управляващите – на всички, които упражняват власт над ближния или над една общност от хора.

2200 Спазването на четвъртата заповед съдържа в себе си своята награда: „Почитай баща си и майка си, (за да ти е добре и) за да живееш дълго на земята, която Господ, Бог твой, ти дава“ (Изх. 20, 12).³ Зачитането на тази заповед дава заедно с духовните плодове земните плодове на мира и благоденствието. Напротив, неспазването на тази заповед води до големи беди за общността и за хората. 2304

I. Семейството в Божествения промисъл

ЕСТЕСТВОТО НА СЕМЕЙСТВОТО

2201 Съпругеската общност се основава върху съгласието на съпрузите. Бракът и семейството са устроени за благо на съпрузите и за създаване и възпитание на деца. Любовта на съпрузите и ражда-

³ Вж. Втор. 5, 16.

нето на децата установяват между членовете на едно семейство лични взаимоотношения и първостепенни отговорности.

- 1882 2202 Мъж и жена, свързани в брак, образуват с децата си едно семейство. Тази институция предшества всяко признаване на обществената власт. Разглежда се като нормална отправна точка, в зависимост от която трябва да се преценяват различните форми на роднинство.
- 369 2203 Сътворявайки мъжа и жената, Бог установи човешкото семейство и го дари с основния му състав. Членовете му са равни по достойнство. Семейството предполага различни отговорности, права и задължения за общото благо на своите членове и на обществото.
- 1655-1658 ХРИСТИЯНСКОТО СЕМЕЙСТВО
- 533 2204 „Християнското семейство представлява откровение и реализация, специфични за църковната общност; на това основание ... то трябва да бъде означено като *домашна църква*.“⁴ То е общност на вяра, надежда и любов; то играе важна роля в Църквата, както се вижда в Новия Завет.⁵
- 1702 2205 Християнското семейство е общение на хора, знак и образ на общението на Отец, Син и Св. Дух. Неговата съзидателна и възпитателна дейност е отражение на съзидателното дело на Отца. То е призовано да сподели молитвата и саможертвата на Христос. Всекидневната молитва и четенето на Словото Божие засилват в него любовта. Християнското семейство е евангелизаторско и мисионерско.
- 2206 Взаимоотношенията в семейството водят към сродяване на чувства, любов и интереси, които произхождат най-вече от взаимното уважение на личностите. Семейството е *отличителна общност*, призвана да осъществи „единомислието между съпрузите, а също и внимателното сътрудничество на родителите във възпитанието на децата“⁶.

⁴ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 21: AAS 74 (1982) 105; вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, II: AAS 57 (1965) 16.

⁵ Вж. *Еф.* 5, 21-6, 4; *Кол.* 3, 18-21; *1 Петр.* 3, 1-7.

⁶ Вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966) 1073.

II. Семейство и общество

2207 Семейството е първоначалната клетка на обществения живот. То е естествената общност, в която мъжът и жената са призвани към себеотдаване в любовта и в даване на живота. Авторитетът, устойчивостта и животът на взаимоотношенията в семейното огнище съставляват основите на свободата, на сигурността и на братството в лоното на обществото. Семейството е общността, в която още от детството може да се научат моралните стойности, да се започне да се почита Бог и добре да се използва свободата – семейният живот е въведение в обществения живот.

1880

372

1603

2208 Семейството трябва да живее по такъв начин, че членовете му да обръщат внимание и да се грижат за подрастващите и възрастните, за болните и нетрудоспособните лица и за бедните. Многобройни са семействата, които в определени моменти не са в състояние да дадат тази помощ. Тогава на други лица, на други семейства и допълнително на обществото се възлага да се грижат за нуждите им: „Чисто и непорочно благочестие пред Бога и Отца е това: да пригледваш сираци и вдовици в техните скърби и да се пазиш неосквернен от света“ (*Иак.* 1, 27)

2209 Семейството трябва да бъде подпомагано и защитено с подходящи социални мерки. Там, където семействата не са в състояние да изпълнят функциите си, другите социални организации имат задължението да ги подпомагат и да подкрепят семейната институция. Според принципа за спомоществователството по-големите общности трябва да се въздържат да узурпират неговите прерогативи или да се намесват в неговия живот.

1883

2210 Значението на семейството за живота и благоденствието на обществото⁷ води до особена отговорност на последното в подкрепата и утвърждаването на брака и на семейството. Гражданската власт трябва да смята за сериозно задължение „да признае и да покровителства истинската природа на брака и семейството, да защитава обществения морал, да спомага за благоденствието на семейните огнища“⁸.

2211 Политическата общност има задължението да зачита семейството, да го подпомага, да му осигурява:

⁷ Вж. CONCILIUM VATICANUM, Const. past. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

⁸ CONCILIUM VATICANUM, Const. past. *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966) 1073.

- Свобода да създава огнище, да има деца, да ги въпитава в съгласие със своите собствени нравствени и религиозни убеждения;
- Покровителство за стабилността на семейната връзка и семейната институция;
- Свобода да изповядват вярата си, да я предават, да възпитават децата си в нея с необходимите институции и средства;
- Правото на частна собственост, на свобода на предприемачеството и на получаване на работа, жилище; правото да емигрира;
- Правото на медицинска помощ, социално осигуряване за възрастните и семейни надбавки според законите на страната;
- Закрила на сигурността и здравето, особено що се отнася до такива опасности като наркотиците, порнографията, алкохолизма и т.н.;
- Свобода да образува сдружения с други семейства и да бъдат така представени пред гражданските власти.⁹

2212 Четвъртата заповед *осветлява другите взаимоотношения в обществото*. В нашите братя и сестри виждаме децата на нашите родители, в братовчедите ни – потомци на прадедите ни, в съгражданите ни – синове на родината, в кръстените – чеда на нашата майка – Църквата; във всяка човешка личност – един син или дъщеря на Този, Който иска да се нарича „наш Отец“. Оттам нашите отношения с ближния ни се признават като лични отношения. Ближният не е „индивид“ на човешкия колектив; той е „някой“, който по своя известен произход заслужава внимание и особена почит.

2213 Човешките общности са *съставени от хора*. Доброто им управление не се ограничава само с гарантиране на правата и изпълняване задълженията, а също така и с вяроност към договореностите. Справедливите взаимоотношения между работодатели и служещи, управляващи и граждани, предполагат естествена доброжелателност, съобразена с достойнството на човешките личности, които се грижат за справедливостта и братството.

III. Задължения на членовете на семейството

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ДЕЦАТА

2214 Божественото бащинство е източник на човешкото бащинство¹⁰; именно на него се основава почитта към родителите. Почитта

⁹ Вж. IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 46: AAS 74 (1982) 137-138.

¹⁰ Вж. *Еф.* 3, 15.

на децата, малолетни и юноши, към техните баща и майка¹¹ се подхранва от естествената обич, породена от връзката, която ги свързва. Тя се изисква от божествения закон.¹² 1858

2215 Почитта към родителите (*синовното благочестие*) е изпълнена с *признателност* спрямо тези, които са ни дарили живота и с обичта си и труда си са дали на света децата си, позволили са им да израснат на възраст, мъдрост и благодат. „Почитай баща си от все сърце, и не забравяй родилните болки на майка си. Помни, че ти си роден от тях: и какво можеш им даде, както са дали те на тебе? (Сир. 7, 28-30).

2216 Синовната почит се изразява в истинско послушание и подчинение: „Синко, пази заповедта на баща си и не отхвърляй поуката на майка си. Тръгнеш ли, те ще те ръководят; легнеш ли да спиш, ще те пазят, събудиш ли се, ще приказват с тебе“ (*Притч.* 6, 20-22). „Мъдър син слуша бащина поука, а буен изобличение не слуша“ (*Притч.* 13, 1). 532

2217 Докато детето живее в дома на родителите си, то трябва да слуша всяко искане на родителите си, мотивирано за негово добро или за доброто на семейството. „Деца, бъдете във всичко послушни на родителите си, защото това е благоугодно Господу“ (*Кол.* 3, 20).¹³ Децата трябва да слушат също разумните нареждания на възпитателите си и на онези, на които родителите им са ги поверили. Но ако детето е убедено в съзнанието си, че е лошо от нравствена гледна точка да се изпълнява дадена заповед, нека да не я спазва.

Израствайки, децата трябва да продължават да уважават родителите си. Те са длъжни да се съобразяват с исканията им, да търсят съветите им и да приемат справедливите им предупреждения. С пълнолетието на децата прекъсва послушанието спрямо родителите, но не и почитта, дължима им завинаги. Почитта се корени в страха Божи, един от даровете на Светия Дух. 1831

2218 Четвъртата заповед напомня на порасналите вече деца тяхната *отговорност към родителите им*. Доколкото могат, те трябва да им оказват материална и морална помощ в старческата им въз-

¹¹ Вж. *Притч.* 1, 8; *Тов.* 4, 3-4.

¹² Вж. *Изм.* 20, 12.

¹³ Вж. *Еф.* 6, 1.

раст, по време на боледуване, в самотата или в скръбта. Исус напомня този дълг на благодарност.¹⁴

„Защото Господ е възвисил бащата над децата и е утвърдил майчин съд над синовете. Който почита баща си, ще се очисти от грехове, и който уважава майка си, е като оня, който придобива съкровища. Който почита баща си, ще има радост от децата си и в деня на своята молитва ще бъде чул. Който уважава баща си, ще дългоденства, и който слуша Господа, ще успокои майка си“ (Сир. 3, 2-6).

„Синко, прибери баща си в старостта му и не го огорчавай през живота му. Ако и да е отслабнал по ум, имай снизхождение и не го пренебрегвай, когато си в пълна сила ... който остави баща си, той е също като богохулник, и проклет от Господа е оня, който дразни майка си“ (Сир. 3, 12-13, 16).

2219 Синовната почит спомага за разбирателство в цялото семейство. Тя засяга също *отношенията между братя и сестри*. Почитта към родителите озарява цялата семейна среда. „Синове на синовете са венец на старците“ (Притч. 17, 6). „С всяко смиреномъдрие, кротост и великодушие, като се търпите един други с любов“ (Еф. 4, 2).

2220 Християните дължат специална благодарност на онези, от които са получили дара на вярата, благодатта на Кръщението и църковния живот. Това може да са родителите, други членове на семейството, баба и дядо, духовници, вероучители, други учители или приятели. „И като си спомням за твоята нелицемерна вяра, която рано я имаше у баба ти Лоида и майка ти Евника, а убеден съм, има я и в тебе“ (2 Тим. 1, 5).

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА РОДИТЕЛИТЕ

1653 2221 Плодовитостта на съпружеската любов не се свежда само в създаване на децата, но трябва да прерасне в тяхното морално формиране. „*Ролята на родителите за възпитанието* е от такава важност, че е почти невъзможно да се замени.“¹⁵ Възпитателското право и задължение са първостепенни и неотменими за родителите.¹⁶

¹⁴ Вж. Марк. 7, 10-12.

¹⁵ CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Gravissimum educationis*, 3: AAS 58 (1966) 731.

¹⁶ Вж. IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 36: AAS 74 (1982) 126.

- 2222 Родителите трябва да гледат на децата си като на *Божии чед*а и да ги уважават като *човешки личности*. Те възпитават децата си да изпълняват Божия Закон, като самите са послушни на волята на Небесния Отец. 494
- 2223 Родителите първи са отговорни за възпитанието на децата си. Те засвидетелстват тази отговорност най-напред със *създаването на едно огнище*, където нежността, прощката, уважението, верността и безкористното служение са норма. Семейното огнище е подходящо място за *възпитание на добродетелите*. Това възпитание изисква първи стъпки в себеотрицанието, здравия разсъдък, самообладанието, които са условия за всяка истинска свобода. Родителите възпитават децата си да подчиняват „физическите си и инстинктивни пориви на вътрешните и духовни стремежи“¹⁷. Голяма отговорност за родителите е да дават добър пример на децата си. Съумявайки да признаят пред тях собствените си недостатъци, те ще съумеят по-добре да ги ръководят и да ги поправят: 1804
- „Който обича сина си, нека по-често го наказва, за да се утешава от-после с него. Който поучава сина си, ще има помощ от него“ (*Сир.* 30, 1-2). „И вие, бащите, не дразнете децата си, а ги възпитавайте в учение и наставление Господне“ (*Еф.* 6, 4).
- 2224 Семейството представлява естествена среда за въвеждане на човешкото същество в солидарността и обществените отговорности. Родителите ще научат децата си да се избягват компромиси и падения, които заплашват човешките общества. 1939
- 2225 Чрез благодатта на тайнството Брак родителите получават отговорността и привилегията да *евангелизират своите деца*. Те трябва да ги учат още от най-ранните им години в тайните на вярата, защото те са за своите деца нейните първи „вестители“¹⁸. Те трябва да ги приобщят още от най-ранно детство към църковния живот. Начинът на семеен живот може да подхрани такова предразположение на чувствата, което остава през целия живот истинска предпоставка и подкрепа за живата вяра. 1656
- 2226 *Възпитанието във вярата* от страна на родителите трябва да започне от най-ранно детство. То вече се дава, когато членовете

¹⁷ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 838.

¹⁸ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16; вж. CIC canon 1136.

на семейството си помагат да растат във вярата със засвидетелстване на християнски живот в Евангелски дух. Семейната катехеза предшества, придружава и обогатява другите форми на възпитание във вярата. Родителите имат задължението да научат децата си да се молят и да разкрият призванието си на Божи чеда.¹⁹ Енорията е евхаристичната общност и сърцевината на литургичния живот на християнските семейства; тя е привилегировано място за катехизацията на децата и родителите.

2179 2227 Децата на свой ред допринасят родителите им да *израстват в светостта*.²⁰ Всеки и всички се съгласяват великодушно и неуморно си дават необходимите взаимни прошки за обидите, кавгите, неправдите и изневерите. Взаимните чувства го вдъхват, Христовата любов го изисква.²¹

2228 През детството почитта и любовта на родителите се изразява преди всичко в грижата и вниманието, които те посвещават за отглеждането на децата си, *за да задоволят физическите и духовните им нужди*. Когато децата укрепват, същата почит и същата преданост карат родителите да ги възпитават да употребяват правилно разума и свободата си.

2229 Родителите, които отговарят на първо място за възпитанието на децата си, имат право *да избират за тях училище*, което да съответства на собствените им убеждения. Това право е основно. Родителите имат задължението, доколкото това е възможно, да избират училища, които ще помогнат най-добре в задачата им на християнски възпитатели.²² Държавните власти са длъжни да осигуряват това право на родителите и да създадат реални условия за упражняването му.

2230 Станали юноши, децата имат задължението и правото *да избират професията си и своя начин на живот*. Те трябва да поемат тези нови отговорности, запазвайки доверието към родителите си, от които те ще искат и ще получат на драго сърце мнения и съвети. Необходимо е родителите да се стараят да не принуждават де-

¹⁹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

²⁰ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1069.

²¹ Вж. *Мат.* 18, 21-22; *Лук.* 17, 4.

²² Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Gravissimum educationis*, 6: AAS 58 (1966) 733.

цата си нито в избора на професия, нито в избора на съпруг. Това задължение за съдържаност не пречи, напротив, кара ги да им подпомагат с разумни съвети, особено когато те желаят да създадат семейно огнище. 1625

2231 Някои хора не се женят, за да се грижат за родителите си или за братята и сестрите си, да се отдадат изключително на една професия или с други почтени мотиви. Те могат да допринесат много за благополучието на човешкото семейство.

IV. Семейството и Царството

2232 Семейните връзки са важни, но не са абсолютни. Също както детето расте към зрялост и човешка и духовна самостоятелност, така и неговото призвание, което идва от Бога, се утвърждава все по-ясно и по-силно. Родителите ще уважават това призвание и ще подпомагат децата си да го следват. Трябва да се убедим, че първото призвание на християнина е да следва Исус²³: „Който обича баща или майка повече от Мене, не е достоен за Мене; и който обича син или дъщеря повече от Мене, не е достоен за мене“ (Мат. 10, 37). 1618

2233 Да станеш ученик на Исус, това значи да приемеш поканата да принадлежиш към *Божията семейство*, да живееш съобразно неговия начин на живот: „Който изпълни волята на Моят Отец Небесен, той Ми е брат, и сестра, и майка“ (Мат. 12, 50). 542

Родителите са длъжни да приемат и да зачитат с радост и благодарност Божия призив към някое от децата им да Го следва в целомъдрие за Царството, в живот, посветен на Бог, или свещеническа служба.

V. Властите в гражданското общество

2234 Четвъртата Божия заповед ни заповядва също да почитаме всички, които за наше благо са получили от Бога власт в обществото. Тя осветлява задълженията на онези, които упражняват властта, както и на тези, които извличат полза от нея. 1897

²³ Вж. Мат. 16, 25.

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ГРАЖДАНСКИТЕ ВЛАСТИ

1899 2235 Тези, които упражняват власт, трябва да я упражняват като служение: „Който иска между вас да бъде големец, нека ви бъде слуга“ (*Мат.* 20, 26). Упражняването на власт е морално определено от нейния божествен произход, от нейната разумна природа и нейния специфичен обект. Никой не може да заповядва или да учредява това, което противоречи на човешкото достойнство и на естествения закон.

2411 2236 Упражняването на властта цели да покаже една справедлива йерархия на ценностите, за да улесни упражняването на свободата и отговорността на всички. Началниците раздават правосъдие с мъдрост, съобразявайки се с нуждите и с приноса на всеки, за да спомогнат за установяване на съгласие и мир. Те бдят, щото мерките и разпорежданията, които взимат, да не водят в изкушения, противопоставящи личния интерес на обществения.²⁴

357 2237 *Политическите власти* са длъжни да зачитат основните права на човешката личност. Те трябва да служат на справедливостта хуманно, като уважават правата на всеки, а особено на семействата и на онеправданите. Политическите права, свързани с гражданството, могат и трябва да се дават според изискванията на общото благо. Те не могат да бъдат премахнати от обществените власти без законен и съответен мотив. Упражняването на политическите права е предназначено за общото благо на нацията и човешката общност.

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ГРАЖДАНИТЕ

1900 2238 Тези, които са подчинени на властта, ще гледат на управляващите като на представители на Бога, който ги нареди като посланици на даровете му.²⁵ „Подчинявайте се на всяко човешко началство. ... [Действайте] като свободни, не като употребяващи свободата за було на злобата, а като раби Божии“ (*1 Петр.* 2, 13.16). Тяхното честно сътрудничество дава правото, понякога и задължението да се изрази справедливо неодобрение относно това, което би изглеждало в ущърб на човешкото достойнство и общественото благо.

²⁴ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 25: AAS 83 (1991) 823.

²⁵ Вж. *Рим.* 13, 1-2.

2239 *Задължение* на гражданите е да допринасят заедно с гражданските власти за благо на обществото в дух на истина, справедливост, солидарност и свобода. Любовта и служенето на *отечеството* произтичат от дълга на благодарност и закона на любовта. Подчинението на законните власти и служенето на общото благо изискват от гражданите да изпълняват ролята си в живота и в политическата общност. 1915 2310

2240 Подчинението на властта и взаимната отговорност за общото благо морално изискват плащане на данъците, упражняване правото на глас, защита на родината: 2265

„И тъй, отдавайте всекиму каквото сте длъжни: комуто данък – данък; комуто берия – берия; комуто страх – страх; комуто чест – чест“ (*Рим.* 13, 7).

Християните „живеят в собствената си страна, но пребивават там като чужденци. Те изпълняват задълженията си като граждани и понасят всички задължения като чужденци Те се подчиняват на установените закони и техният начин на живот надвишава законите Толкова благородно е мястото, което Бог им е определил, че и не им е позволено да го напускат.“²⁶

Апостолът ни насърчава към молитви и благодарения за царете и за всички, които са на власт: „За да прекарваме тих и мирен живот в пълно благочестие и чистота“ (*1 Тим.* 2, 2). 1900

2241 По-богатите нации са длъжни да посрещат в рамките на възможното *чужденеца*, търсещ сигурност и жизнени средства, които не може да намери в страната си. Политическите власти трябва да бдят за зачитане на естественото право, което поставя госта под покровителството на тези, които го приемат.

Политическите власти могат с оглед общото благо, с което са натоварени, да подчинят правото на преселничество на различни юридически условия, в частност на задълженията на преселниците по отношение на приемащата ги страна. Преселникът е длъжен да спазва с признателност духовното и материалното наследство на приемащата го страна, да спазва законите, да споделя нейните трудности.

2242 Гражданинът е длъжен по съвест да не следва предписанията на гражданските власти, когато тези предписания противоречат на морал- 1903

²⁶ *Epistula ad Diognetum*, 5, 5; 5, 10; 6, 10: SC 33, 62-66 (FUNK 1, 398-400).

- ниия ред, на основните права на личността и на Евангелието. *Отказът*
 2313 *от подчинение* на гражданската власт, когато изискванията противоре-
 чат на честната съвест, намира оправданието си в разграничаването на
 450 служенето на Бога и служенето на политическата общност. „Отдайте,
 прочие, кесаревото кесарю и Божието Богу“ (*Мат. 22, 21*). „Трябва да
 се покоряваме повече на Бога, нежели на човеци“ (*Деян. 5, 29*):
- 1901 „Ако обществената власт превишава правата си и потиска гражданите,
 нека те да не отказват това, което обективно се изисква за общото
 благо. Позволено им е при това да защитават правата си и тези на
 съгражданите си против злоупотребите с властта, зачитайки очертани-
 те граници от естествения и от Евангелския Закон.“²⁷
- 2309 2243 *Съпротивата* срещу насилието на политическата власт мо-
 же да прибегне законно до оръжие само ако са налице следните ус-
 ловия: 1 – в случай на сигурни, тежки и продължителни нарушения на
 основните човешки права; 2 – след като се изчерпани всички други
 пътища за действие; 3 – без да се предизвикват по-лоши безредия; 4
 – когато има основателна надежда за успех; 5 – ако е невъзможно
 разумно да се предвидят по-добри решения.

ПОЛИТИЧЕСКАТА ОБЩНОСТ И ЦЪРКВАТА

- 1910 2244 Всяка институция се ръководи, дори неявно, от една предста-
 ва за човека и за неговото предназначение, откъдето тя черпи све-
 дения за своите решения, за йерархията на ценностите и линията на
 1881 поведение. Повечето общества свързват институциите си с извест-
 но господство на човека върху нещата. Единствена религията, даде-
 на с Божие откровение, ясно признава в Бога Създателя и Изкупите-
 ля, произхода и предназначението на човека. Църквата приканва по-
 литическите власти да съгласуват съжденията и решенията си с то-
 2109 ва вдъхновение за Истината, за Бога и за човека:

Обществата, които не зачитат това вдъхновение или го отричат в името
 на тяхната независимост спрямо Бога, са принудени да търсят в самите
 себе си или да заемат от някоя идеология изложенията и целите си. Те
 не допускат да се признава един обективен критерий за доброто и
 злото и, както показва историята, си приписват тоталитарна власт, явна
 или скрита, над човека и съдбата му.²⁸

²⁷ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 74: AAS 58 (1966) 1096.

²⁸ Вж. IOANNES PAULUS II, 13, 1997 Litt. enc. *Centesimus annus*, 45-46: AAS 83 (1991) 849-851.

- 2245 „Църквата, която на основание отговорността и компетентността си не се смесва по никакъв начин с политическата общност, е едновременно знак и хранителка на трансцендентния характер на човешката личност.“²⁹ „Църквата почита и поощрява политическата свобода и отговорността на гражданите.“³⁰ 912
- 2246 На Църквата принадлежи мисията „да издава морална присъда дори и за неща, които се отнасят до политическия строй, когато основните права на личността или спасението на душата го изискват. Църквата използва за тази цел всички средства, но само тези, които са съобразени с Евангелието и са в хармония с доброто на всички, в съответствие с различията във времето и обстоятелствата.“³¹ 2032 2420

Накратко

- 2247 „Почитай баща си и майка си“ (Втор. 5, 16; Марк. 7, 10).
- 2248 Според четвъртата заповед Бог пожела след него ние да почитаме родителите си и тези, които той за наше добро е облякъл с власт.
- 2249 Съпружеската общност е установена в съответствие със съюза и съгласието на съпрузите. Бракът и семейството са предназначени за доброто на съпрузите, за създаване и възпитание на децата.
- 2250 „Човешкото и християнско благо на личността и обществото е тясно свързано с доброто здраве на съпружеската и семейната общност.“³²
- 2251 Децата дължат на родителите си почит, благодарност, справедливо послушание и помощ. Синовната почит благоприятства хармонията в целия семеен живот.
- 2252 Родителите първи са отговорни за възпитанието на децата си във вярата, молитвата и всичките добродетели. Те са длъжни да се грижат максимално за физическите и духовните нужди на децата си.
- 2253 Родителите трябва да зачитат и благоприятстват призванието на децата си. Те трябва да напомнят и да поучават, че първият зов на християнина е да следва Исус.

²⁹ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1099.

³⁰ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1099.

³¹ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1100.

³² CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

- 2254 *Обществената власт е длъжна да зачита основните права на човешката личност и условията тя да упражнява свободата си.*
- 2255 *Дълг на гражданите е да работят с гражданските власти за изграждане на обществото в дух на истина, справедливост, солидарност и свобода.*
- 2256 *Гражданинът е длъжен по съвест да не следва предписанията на гражданската власт, когато тези предписания противоречат на нравствения ред. „Трябва да покоряваме повече на Бога, нежели на човеци“ (Деян. 5, 29).*
- 2257 *Всяко общество установява съжденията и поведението си въз основа на една представа за човека и неговото предназначение. Извън Евангелската светлина за Бога и за човека обществата лесно стават тоталитарни.*

Член 5

ПЕТАТА ЗАПОВЕД

„Не убивай“ (Иzx. 20, 13).

„Слушали сте, че бе казано на древните: „не убивай; а който убие, виновен е пред съда.“ Аз пък ви казвам, че всеки, който се гневи на брата си без причина, виновен ще бъде пред съда“ (Mat. 5, 21-22).

- 356 2258 *„Човешкият живот е свещен, защото от създаването си носи творчеството на Бога и остава завинаги в специално отношение със Създателя, тъй като е негова единствена цел. Бог единствен е Господар на живота от неговото начало до неговия край: никой при никакви обстоятелства не може да предаде за себе си правото да разруши пряко едно невинно човешко същество.“³³*

I. Уважението към човешкия живот

СВИДЕТЕЛСТВОТО НА СВЕЩЕНАТА ИСТОРИЯ

- 401 2259 *В разказа за убийството на Авел от брат му Каин³⁴ Писанието разкрива още в началото на човешката история присъствието на гняв и ал-*

³³ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Donum vitae*, Introductio, 5: AAS 80 (1988) 76-77

³⁴ Вж. *Бит.* 4, 8-12.

чност в човека, последици от първородния грях. Човек стана враг на себеподобния си. И рече Господ за злодейството на това братоубийство: „Какво стори? Гласът на братовата ти кръв вика от земята към Мене; и сега проклет да си от земята, която е отворила устата си да приеме братовата ти кръв от твоята ръка“ (Бит. 4, 10-11).

2260 Заветът на Бога и човечеството е изтъкан от напомнания за божествения дар на човешкия живот и за убийственото насилие на човека:

„Аз ще изискам и вашата кръв, в която е вашият живот Който пролее човешка кръв, и неговата кръв ще се пролее от човешка ръка; защото човек е създаден по образ Божий“ (Бит. 9, 5-6).

Старият Завет винаги е считал кръвта като свещен знак на живота.³⁵ Това учение е необходимо за всички времена.

2261 Писанието уточнява забраната на петата заповед: „Не убивай невинния и правия“ (Иzx. 23, 7). Съзнателното убийство на невинен сериозно противоречи на достойнството на човешкото същество, на златното правило и на светостта на Създателя. Законът, който го осъжда, е всемирно валиден: той задължава всички и всеки, винаги и навсякъде.

2262 В Нагорната проповед Господ напомня заповедта: „Не убивай“ (Мат. 5, 21), там той прибавя осъждането на гнева, омразата и отмъщението. Нещо повече, Исус иска от своя ученик „Ако някой ти удари плесница по дясната страна, обърни му и другата³⁶... обичайте враговете си.“³⁷ Той самият не се защити и каза на Петър: „Върни ножа си на мястото му.“³⁸

ЗАКОННАТА САМОЗАЩИТА

2263 Законната самозащита на лица и общества не е изключение в забраната за убийство на невинния, защото представлява съзнателно убийство. „Действието на самозащита може да доведе до двоен резултат: първият е запазване собствения живот; другият – смъртта на нападателя.³⁹ ... Единият само е желан; другият не е.“⁴⁰

³⁵ Вж. Лев. 17, 14.

³⁶ Вж. Мат. 5, 22-26. 38-39.

³⁷ Вж. Мат. 5, 44.

³⁸ Вж. Мат. 26, 52.

³⁹ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

⁴⁰ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

- 2196 2264 Любавта към себе си остава основен морален принцип. Следователно законно е да се зачита собственото право на живот. Който защитава своя живот, не е виновен за убийство дори и ако е принуден да нанесе смъртоносен удар на нападателя:
- „Ако за самоотбрана се упражнява по-голямо насилие, отколкото трябва, това ще бъде непозволено, но ако насилието се отблъсне по умерен начин, това е позволено За спасението не е необходимо да не се допуска действие на самозащита, за да се избегне убийството на другия, защото повече си длъжен да пазиш собствения си живот, отколкото този на другия.“⁴¹
- 2240 2265 Законната защита освен право може да бъде и тежко задължение за този, който е отговорен за живота на други. Защитата на
2308 общото благо налага поставянето на несправедливия нападател на безопасно място. В този смисъл законните пазители на властта имат право да използват дори оръжие, за да отблъснат нападатели над цивилното общество, поверено на техните грижи.
- 1897-1899 2266 Усилието на държавата да предотврати разпространяването на
деяния против човешките права и основните правила за гражданско
1449 съжителство са свързани с необходимостта за опазване на общото благо. Законната публична власт има правото и задължението да налага наказания според тежестта на престъплението. Наказанието има за цел преди всичко да поправи безредието, породено от престъплението. Когато е прието доброволно от виновния, наказанието приема стойност на изкупление. Освен защитата на обществения ред и грижата за сигурността на хората наказанието се стреми да има оздравителна цел: в рамките на възможното то трябва да допринесе за поправяне на виновния.
- 2267 Традиционното учение на Църквата не изключва, при положение на пълно идентифициране на виновния и определяне на неговата виновност, до прибягване към смъртно наказание, ако това е единствената възможност за действена защита на живота на хората от този несправедлив нападател.
- 2306 Ако безкръвните средства са достатъчни да защитят живота на хората от нападателя и да закрилят обществения ред и сигурността им, властта трябва да се придържа към тези средства, защото те съответстват най-добре на конкретните условия за общото благо и са в по-голяма степен съобразени с достойнството на човешката личност.
- Наистина, в наши дни в съответствие с възможностите, които са на

⁴¹ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

разположение, държавата може да предпазва по-ефикасно от престъпление, като обезврежда този, който го извършва, без да му отнеме по категоричен начин възможността да изкупи вината си, а случаите на крайна необходимост за предотвратяване на престъплението „са много рядко, ако не дори несъществуващи“⁴².

СЪЗНАТЕЛНОТО УБИЙСТВО

2268 Петата заповед осъжда като тежко престъпление *прякото и съзнателно убийство*. Убиецът и доброволните съучастници в убийството вършат грях, който вика за мъст към небето.⁴³ 1867

Детеубийството⁴⁴, братоубийството, отцеубийството и убийството на съпруг са особено тежки престъпления поради естествените връзки, които прекъсват. Евгенистичните грижи или обществената хигиена не могат да оправдаят никакво убийство, било то и заповядано от обществените власти.

2269 Петата заповед забранява бездействието с намерение да се причини *косвено* смъртта на едно лице. Нравственият закон забранява да се изложи без сериозно основание някой на смъртна опасност, така както и да се откаже помощ на лице в опасност.

Толерирането на смъртноносен глад от страна на човешкото общество, което не проявява старание да помогне, е скандална несправедливост и тежък грях. Спекулантите, чиито лихварски и търговски сметки причиняват глад и смърт на братята им в обществото, вършат косвено убийство. Те носят вина за това.⁴⁵

От морална гледна точка *непредумишленото* убийство не носи вина. Но не е оправдан от тежък грях човек, ако без сериозни съображения е действал така, че да причини смърт, дори без намерение за това. 2290

АБОРТЪТ

2270 Човешкият живот трябва да бъде безусловно почитан и пазен още от момента на зачатиято му. От първия момент на съществуването му на човешкото същество трябва да се зачитат правата на 1703

⁴² IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Evangelium vitae*, 56: AAS 87 (1995) 464.

⁴³ Вж. *Бит.* 4, 10.

⁴⁴ Вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

⁴⁵ Вж. *Ам.* 8, 4-10.

357 личността, сред които и неприкосновеното право на всяко невинно същество на живот.⁴⁶

„Преди да те образувам в утробата, аз те познавах, и преди да излезеш из утробата, осветих те“ (*Иер.* 1, 5; *Лук.* 23, 40-43).

„Не са били скрити от Тебе костите ми, когато съм бил създаван тайно, образуван в дълбочината на утробата“ (*Пс.* 138, 15).

2271 Още от първи век Църквата укорява моралното зло на всеки предизвикан аборт. Това учение не е променено. Прекият аборт, т.е. желаният като цел или като средство, сериозно противоречи на нравствения закон:

„Ти не ще убиваш зародиша чрез аборт и не ще погубиш новороденото.“⁴⁷

„Бог, Господар на живота, повери на хората благородното задължение да закрият живота и човекът трябва да го изпълнява по достоен Нему начин. Животът следователно трябва да бъде запазен с изключителна грижа още от зачеването: абортът и детеубийството са ужасни престъпления.“⁴⁸

2272 Формалното съучастничество в аборта определено представлява тежък грях. Църквата санкционира с каноническо наказание, с отлъчване това престъпление срещу човешкия живот. „Който причинява аборт, ако целта му е постигната, си навлича отлъчване *latae sententiae* (*no cullata na zakona*)“⁴⁹, т.е. „от самия факт за извършеното престъпление“⁵⁰ и „обстоятелствата, предвидени в Закона“⁵¹. Църквата не иска по този начин да ограничава полето на милосърдието. Тя наказва тежестта на извършеното престъпление, непоправимата щета, причинена на невинния убит, на родителите му, на цялото общество.

1463

1930 2273 Неотменното право на живот на всеки невинен човешки индивид представлява *основен елемент на гражданското общество и на неговото законодателство*:

⁴⁶ Вж. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 1, 1: AAS 80 (1988) 79.

⁴⁷ Didaché 2, 2: SC 248, 148 (FUNK 1, 8); вж. *Epistula Pseudo Barnabae* 19, 5: SC 172, 202 (FUNK 1, 90); *Epistula ad Diognetum* 5, 6: SC 33, 62 (FUNK 1, 398); TERTULLIANUS, *Apologeticum*, 9, 8: CCL 1, 103 (PL 1, 371-372).

⁴⁸ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

⁴⁹ CIC canon 1398.

⁵⁰ CIC canon 1314.

⁵¹ Вж. CIC canones 1323-1324.

„Неотменните права на личността трябва да бъдат признати и зачитани от гражданското общество и от политическата власт. Човешките права не зависят нито от индивидите, нито от родителите, и не представляват и отстъпка от страна на обществото и държавата; те принадлежат на човешката природа и са присъщи на личността на основание на съзидателния акт, от който тя води началото си. Между тези основни права трябва да отбележим правото на живот и физическа неприкосновеност на всяко човешко същество от зачатие до смъртта.“⁵²

„В момента, в който някой положителен закон лишава една категория хора от покровителство, което гражданското законодателство трябва да им осигури, държавата отрича равенството на всички пред закона. Основите и на правовата държава са застрашени, когато тя не поставя силата си в услуга на правата на всички граждани и особено на тези, които са под специална защита Като последица от почитта и покровителството, които трябва да бъдат осигурени на детето още от момента на зачеването му, законът трябва да предвижда съответни наказателни санкции за всяко умишлено нарушение на правата му.“⁵³

2274 Зародишът трябва да бъде защитен в неприкосновеността си, пазен грижливо и лекуван в кръга на възможното като всяко друго човешко същество, тъй като трябва да бъде зачитан като личност от зачеването си.

Предварителната диагностика е морално позволена, „ако зачита живота, неприкосновеността на зачатъка и човешкия зародиш и ако цели запазването му или индивидуалното му лечение Тя е в сериозно притиворечие с моралния закон, когато предвижда в зависимост от резултата вероятността да причини аборт. Една диагностика не трябва да бъде равнозначна на смъртна присъда.“⁵⁴

2275 „За позволени от закона операции върху човешкия зародиш трябва да смятаме тези, които зачитат живота и неприкосновеността на зародиша; не носят за него несъразмерни рискове, а целят оздравяването му, както и подобряването на здравословните условия или личното му оцеляване.“⁵⁵

„Произвеждането на човешки зародиши, предназначени да бъдат използвани като биологически материал на разположение, е безнравствено.“⁵⁶

⁵² CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 3: AAS 80 (1988) 9899.

⁵³ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 3: AAS 80 (1988) 99.

⁵⁴ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 1, 2: AAS 80 (1988) 79-80.

⁵⁵ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 1, 3: AAS 80 (1988) 80-81.

„Някои опити на *интервенция върху хромозомното или генетично наследство* не са терапевтични, а се стремят да произвеждат подобрени човешки същества според пола или други предварително установени качества. Тези манипулации противоречат на личното достойнство на човешкото същество, на неговата неприкосновеност на неговата идентичност – единствена и неповторима.“⁵⁷

СМЪРТ БЕЗ СТРАДАНИЕ (ЕВТАНАЗИЯ)

1503 2276 Тези, чийто живот е намалял или отслабнал, се нуждаят от специална грижа. Болните или нетрудоспособните лица трябва да бъдат подпомогнати, за да могат да живеят, доколкото това е възможно, един нормален живот.

2277 Пряката евтаназия се състои в прекратяване живота на недъгави лица, болни или умиращи. Каквито и да са подбудите и средствата, тя е морално неприемлива.

Така едно деяние или небрежност, които сами по себе си или преднамерено причиняват смърт, за да се премахне болката, са убийство, което е в остро противоречие с достойнството на човешката личност и почитта към живия Бог, нейния Създател. Грешката на съждение, в която може да се изпадне с добро намерение, не променя естеството на този убийствен акт, който винаги се осъжда и трябва да се избягва.⁵⁸

2278 Спирането на скъпоструващи, рисковани или неподходящи медицински средства може да бъде законно. Това е отказ от „терапевтичния натиск“. По този начин не се желае да се причини смърт, а се приема, че тези процедури не могат да избегнат смъртта. Решенията трябва да се вземат от пациента, ако е в състояние и е сведущ. В противен случай правоимащите трябва да зачитат законните интереси на пациента.

1007 2279 Дори ако смъртта се счита за неизбежна, грижите, които нормално се дължат на един болен, не могат да бъдат законно прекъснати. Употребата на болкоуспокоителни за облекчаване страданията на агонизиращия, дори с риск да съкратят дните му, е морално съобразена с човешкото достойнство, ако смъртта не е желана нито като цел, нито като средство, а само е предвидена и допусната като неизбежна. Облекчаващите грижи съставляват привилеги-

⁵⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Donum vitae*, 1, 5: AAS 80 (1988) 83.

⁵⁷ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Donum vitae*, 1, 6: AAS 80 (1988) 85.

⁵⁸ Вж. SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decl. *Iura et bona*: AAS 72 (1980) 542-552.

рована форма на безкористно милосърдие. В този смисъл те трябва да бъдат поощрявани.

САМОУБИЙСТВОТО

2280 Всеки е отговорен пред Бога за живота, който му е даден. Самият Бог остава негов господар. Ние сме длъжни да го приемем с благодарност и да го пазим за Негова чест и за спасението на душите ни. Ние сме управители, а не собственици на живота, който Бог ни дари. Ние не разполагаме с него. 2258

2281 Самоубийството противоречи на естествената човешка наклонност да запази и продължи своя живот. То тежко противоречи на справедливата любов към себе си. То също е против любовта към ближния, защото скъсва несправедливо връзките на солидарност със семейното, националното и човешкото общество, по отношение на които ние имаме задължения. Самоубийството е против любовта на живия Бог. 2212

2282 Ако е извършено преднамерено, за да служи за пример, особено за младите, самоубийството става страшна съблазън. Доброволното съучастие в самоубийството противоречи на моралния закон.

Тежки психически смущения, душевни страдания или сериозен страх от изпитание, страдание или мъчение могат да смекчат отговорността на самоубилия се. 1735

2283 Не трябва да се отчайваме за вечното спасение на лица, които са си причинили смърт. Бог може да им даде по пътища, които той единствен познава, възможност за спасително покаяние. Църквата се моли за хора, които са посегнали на живота си.

II. Уважение към достойнството на личността

УВАЖЕНИЕ КЪМ ДУШАТА НА БЛИЖНИЯ: ПОДВЕЖДАНЕТО

2284 Подвеждането е поведение или държание, което кара ближния да извърши зло. Този, който подвежда, е изкусител на ближния. Той засяга добродетелта и праведното поведение и може да доведе брата си до духовна смърт. Подвеждането представлява тежък грях, ако чрез деяние или пропуск съзнателно довежда ближния до тежък грях. 2847

1903 2285 Подвеждането придобива особена важност заради авторитета на онези, които го предизвикват, или слабостта на тези, които го понасят. Затова нашият Господ го осъжда така: „Който съблазни едного от тия малките ... за него е по-добре да му надянат воденичен камък на шията и да го хвърлят в морската дълбочина“ (Мат. 18, 6).⁵⁹ Подвеждането е тежко, когато е предизвикано от тези, които по природа и по длъжност са задължени да поучават и възпитават другите. Исус упреква книжниците и фарисеите в този грях, сравнявайки ги с вълци, облечени в овчи кожи.⁶⁰

2286 Подвеждането може да бъде предизвикано от закона или институциите, от модата или от обществено мнение.

1887 Така стават виновни за отвръщането от правия път на тези, които учредяват закони или социални структури, водещи до разложение на нравите и до упадък на религиозния живот или създават „социални условия, които, доброволни или не, правят трудно и практически невъзможно християнското поведение, съобразено със заповедите“⁶¹. Същото се отнася и за директори на предприятия, които издават заповеди, тласкащи към измама; учители, които „дразнят“ учениците си⁶², или онези, които, манипулирайки общественото мнение, го отклоняват от моралните ценности.

2287 Този, който злоупотребява с властта си в условия, които въвличат в престъпления, е виновен за отвръщането и отговорен за злото, което е подмогнал пряко или непряко. „Не е възможно да не дойдат съблазни, ала горко ономува, чрез когото дохождат“ (Лук. 17, 1).

Грижа за здравето

1503 2288 Животът и физическото здраве са ценни блага, дадени от Бога. Ние трябва да се грижим разумно за него, държейки сметка за нуждите на ближния и за общото благо.

1509 *Грижата за здравето* на гражданите изисква подкрепата на обществото, за да се създадат условия на съществуване, които позволяват да се расте и да се достигне зрелостта: храна, облекло, жилища, здравеопазване, начално обучение, работа, социално осигуряване.

⁵⁹ Вж. 1 Кор. 8, 10-13.

⁶⁰ Вж. Мат. 7, 15.

⁶¹ Rius XII, Nuntius radiophonicus (1 iunii 1941): AAS 33 (1941) 197.

⁶² Вж. Еф. 6, 4; Кол. 3, 21.

2289 Ако моралът изисква зачитане на телесния живот, то той не трябва да го превръща в абсолютна ценност. Моралът се противопоставя на неоезическото схващане, което се стреми да издигне в *култ тялото*; всичко да му жертваме, да обожаваме физическото съвършенство и победите в спортните състезания. Чрез селективния подбор, който се извършва между силни и слаби, едно такова схващане може да доведе до опорочаване на човешките взаимоотношения.

364

2113

2290 Добродетелта на въздържаността предразполага *да се избягват всякакъв вид прекомерности*; злоупотреба с яденето, алкохола, тютюна и лекарствата. Онези, които в пияно състояние или от прекомерно увлечение към скоростта застрашават сигурността на другите и собствената си сигурност по пътищата, по море или във въздуха, носят тежка вина.

1809

2291 *Употребата на наркотици* нанася тежки увреждания на здравето и човешкия живот. Извън стриктно терапевтичните предписания това е тежко престъпление. Незаконното произвеждане и трафикът на наркотици се възмутителни деяния; те представляват пряко съучастничество, защото подтикват към сериозно противоречащи на нравствения закон практики.

УВАЖЕНИЕТО НА ЛИЧНОСТТА И НАУЧНИТЕ ОПИТИ

2292 Научните, медицинските или психологическите опити за човека и групи хора могат да помогнат за лечение на болести и за напредъка на общественото здраве.

2293 Фундаменталните научни изследвания, както и приложната наука, убедително свидетелстват за властта на човека върху творението. Науката и техниката са ценни източници, когато са приложени в служба на човека и допринасят за цялостното развитие в полза на всички. Те не могат обаче сами да сочат смисъла на съществуването и на човешкия прогрес. Науката и техниката се управляват от човека, от когото те черпят произхода и напредъка си; те намират следователно в личността и нейните морални ценности указания за крайната си цел и съзнанието за своите граници.

159

1703

2294 Претенцията за морално безпристрастие в научното изследване и неговото приложение е неоснователна. От друга страна, ориентировъчните критерии не могат да се извлекат нито от обичайната техническа ефективност, нито от ползата, която може да се получи от едни в ущърб на други, нито, още по-лошо, от преобладаващите идеологии. Науката и техниката изискват по

силата на своето собствено значение безусловно зачитане на основните нравствени критерии; те трябва да бъдат в служба на човешката личност, на неотменните € права и на истинското и цялостно благо, съобразно с плана и волята на Бога.

2375 2295 Изследванията или опитите върху човешкото същество не могат да узаконят действията, противоречащи сами по себе си на човешкото достойнство и на нравствения закон. Възможното съгласие на субектите не оправдава такива действия. Експериментирането с човешкото същество не е морално законно, ако животът, физическата или психическата цялостност на субекта се излагат на прекомерни рискове или на такива, които могат да се избегнат. Експериментът с човешки същества не е съобразен с достойнството на личността, още повече ако той се провежда без ясното съгласие на субекта или на притежаващите юридически права по отношение на него.

1753 2296 Присаждането на органи е съобразено с моралния закон и може да бъде похвално, ако опасностите и физическите и психическите рискове, поети от дарителя, са съразмерни с търсеното за получателя благо. Даряването на органи след смъртта е благороден и похвален акт и трябва да се насърчава като израз на щедра солидарност. Неморално и недопустимо е, ако дарителят или имащите право не са изразили своето категорично съгласие. Морално недопустимо е да се причини пряко осакатяване, което причинява инвалидност или смърт на едно човешко същество, дори с цел да се забави смъртта на други лица.

ЗАЧИТАНЕТО НА ТЕЛЕСНАТА НЕНАКЪРНИМОСТ

2297 *Отвлеченията и вземането заложници* всяват ужас и чрез заплахата упражняват непоносим натиск върху жертвите. Те са морално незаконни. Тероризмът, който заплашва, наранява и убива безразборно, е дълбоко противоположен на справедливостта и любовта. *Изтезанието*, при което се употребява физическо или морално насилие, за да се изтръгнат признания, за да се накажат виновните, за да се изплашат опонентите, за да се задоволи омразата, противоречи на зачитането на личността и на човешкото достойнство. Извън медицинските предписания от строго терапевтичен характер съзнателната *ампутация, осакатяванията или стерилизацията* на невинни лица са противни на моралния закон.⁶³

⁶³ Вж. Pius XI, Litt. enc. *Casti connubii*: DS 3722-3723.

2298 В миналите времена законни правителства са прилагали жестоки практики, за да се поддържат законът и редът, често без протест от църковните пастири, които сами са използвали в своите съдилища постановленията на римското право за мъчението. Успоредно с тези достойни за съжаление факти Църквата винаги е проповядвала дълг на милост и милосърдие; тя е забранила на духовниците да проливат кръв. В днешни времена стана очевидно, че тези жестоки практики не са били нито необходими за обществения ред, нито съобразени със законните права на човешката личност. Напротив, тези практики водят до най-лош упадък. Трябва да се действа за премахването им. Трябва да се молим за жертвите и палачите им. 2267

УВАЖЕНИЕТО КЪМ МЪРТВИТЕ

2299 Внимание и грижа се отдават на умиращите, за да им помогнем да изживеят последните си моменти в достойнство, в мир. Те се подпомагат от молитвите на близките им. Последните трябва да бъдат болните да получат в подходящо време тайнствата, които ще ги подготвят за срещата им с живия Бог. 1525

2300 Телата на починалите трябва да са съпроводени с почит и милосърдие във вярата и надеждата за възкресението. Погребването на мъртвите е дело на „телесно милосърдие“⁶⁴; то почита Божиите чеда, които са храмове на Светия Дух. 1681-1690

2301 Аутопсията на труповете е морално допустима от подбуди за законно съдебно разследване или за научни цели. Безплатното дарение на органи след смъртта е законно и може да бъде похвално. 2296

Църквата позволява кремация, ако такъв избор не поставя под въпрос вярата във възкресението на телата.⁶⁵

III. Запазването на мира

МИРЪТ

2302 Напомняйки заповедта: „Не убивай“ (*Мат.* 5, 21), нашият Господ иска мир от сърце и упреква неморалността на престъпния гняв и омразата: 1765

Гневът е желание за отмъщение. „Да желаеш отмъщение за сто-

⁶⁴ Вж. *Тов.* 1, 16-18.

⁶⁵ Вж. CIC canon 1176, § 3.

реното зло на този, който трябва да се накаже, не е позволено, но похвално е да се наложи наказание за поправяне на пороците и поддържане на справедливостта.⁶⁶ Ако гневът води до съзнателно желание да се убие ближният или да се рани тежко, това е тежко престъпление срещу любовта; то е смъртен грях. Господ каза: „Всеки, който се гневи на брат си без причина, виновен ще бъде пред съда“ (Мат. 5, 22).

2094 2303 Съзнателната омраза противоречи на любовта. Омразата към ближния е грях, когато човек съзнателно му желае злото. Омразата към ближния е тежък грях, когато съзнателно и решително му желаем голяма вреда: „Аз пък ви казвам: обичайте враговете си, благославяйте ония, които ви проклинат ... и молете се за ония, които ви обиждат и гонят, за да бъдете синове на вашия Отец Небесен...“ (Мат. 5, 44-45).

1909 2304 Уважението към човешкия живот и неговият прогрес изискват мир. Мирът не е само липса на война и не се свежда до уравнивяване на противниковите сили. Мирът не може да се осъществи на земята без запазването на благата на хората, свободното общуване между човешките същества, зачитане достойнството на хората и народите, постоянно практикуване на братството. Мирът е „спокойствие на реда“⁶⁷. То е „дело на правдата“ (Ис. 32, 17) и плод на любовта.⁶⁸

1468 2305 Земният мир е образ и плод на мира на Христос, който е „Княз на мира“ (Ис. 9, 6). Чрез кръвта на Кръста Си Той „уби враждата“ в собствената си плът.⁶⁹ Той помири хората с Бога и направи от Своята Църква тайнство на единството на човешкия род и на неговото единение с Бога.⁷⁰ „Той е нашият мир“ (Еф. 2, 14). Той заяви: „Блажени миротворците“ (Мат. 5, 9).

2267 2306 Тези, които, за да запазят правата на човека, се отказват от насилствена и кървава дейност и си служат със средства за защита, които са достъпни на по-слабите, дават доказателство за евангелска любов, ако това се прави, без да се навреди на правата и задълженията на другите хора и общества. Те доказват законно сериозността на физическите и моралните рискове при прибегване до наси-

⁶⁶ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 158, a. 1, ad 3: Ed. Leon. 10, 273.

⁶⁷ SANCTUS AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, 19, 13: CSEL 40/2, 395 (PL 41, 640).

⁶⁸ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1101.

⁶⁹ Вж. Кол. 1, 20-22, Еф. 2, 16.

⁷⁰ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965) 5.

⁷¹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1101-1102.

лие, изпълнено с разрушения и жертви.⁷¹

ИЗБЯГВАНЕ НА ВОЙНАТА

2307 Петата заповед забранява съзнателното унищожаване на човешкия живот. Поради злините и неправдите, които носи всяка война, Църквата изисква настоятелно всеки да се моли и да действа, за да ни освободи Божията доброта от древното робство на войната.⁷²

2308 Всеки от гражданите и управниците е длъжен да съдейства за избягване на войните.

Докато съществува „опасността от война и няма една компетентна международна власт, разполагаща с достатъчни сили, не може да се отрече на правителствата правото на самоотбрана, след като са изчерпани всички възможности за мирно уреждане на конфликта“⁷³. 2266

2309 Трябва да се разгледат с неумолима строгост точните условия за една *законна самоотбрана посредством военна сила*. Тежестта на такова решение изисква строго спазване на следните условия за морална законност. За да се прибегне до военна сила, трябва едновременно: 2243

- щетата, нанесена от нападателя на нацията или на общността от нации, да бъде трайна, тежка и безспорна;
- всички други средства да се сложи край на това да са се оказали неизпълними и неефикасни;
- да бъдат налице сериозни условия за успех;
- употребата на оръжие да не води до по-големи злини и по-тежки размирици, отколкото злото, което трябва да се отстрани. Мощта на модерните разрушителни средства играе съществена роля в оценката на това условие.

Това са традиционните елементи в доктрината, наречена „справедлива война“.⁷⁴ 1897

⁷² Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 81: AAS 58 (1966) 1105.

⁷³ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

Оценката на тези условия за морална законност принадлежи на благоразумното решение на онези, които са натоварени с общото благо.

2310 В този случай обществените власти имат правото и задължението да наложат на гражданите *необходимите задължения за защита на отечеството*.

2239, 1909 Тези, които се посвещават на служба на родината във военния живот, са служители на сигурността и свободата на народите. Ако изпълняват честно задачата си, те допринасят наистина за общото благо на нацията и поддържането на мира.⁷⁴

1782, 1790 2311 Обществените власти трябва да се грижат еднакво и за случаите, при които определени лица, подтикнати от съвестта, отказват да си служат с оръжие, въпреки че са длъжни; трябва да им се осигури възможност да служат на човешката общност под друга форма.⁷⁵

2312 Църквата и човешкият разум обявяват неотменността на *моралния закон по време на въоръжените конфликти*. „Само защото войната за нещастие вече е започнала, не означава, че между противните страни всичко е допустимо.“⁷⁶

2313 Трябва да се уважават и да се постъпва хуманно спрямо гражданското население, ранените войници и пленниците.

2242 Деянията, явно противоречащи на човешките права и на универсалните принципи, както и заповедите, които ги налагат, са престъпления. Сляпото подчинение не извинява тези, които ги изпълняват. Така изстреблението на един народ, нация или етническо малцинство трябва да бъде осъдено като смъртен грях. Морално задължение е да се противостои на заповеди, които заповядват геноцид.

2314 „Всяко военно действие, който се стреми към безразборно унищожение на цели градове или цели области с жителите им, е престъпление против Бога и против самия човек, което трябва да се осъди решително и без колебание.“⁷⁷ Рискът на съвременната война е, че предоставя възможност на притежателите на научно разрабо-

⁷⁴ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

⁷⁵ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

⁷⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

⁷⁷ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 80: AAS 58 (1966) 1104.

тени оръжия, по-точно биологични, атомни или химически оръжия, да извършат подобни престъпления.

2315 *Натрупването на оръжия* за мнозина изглежда сигурен начин да се отклонят евентуалните противници от войната. Те виждат в това едно от най-резултатните средства да се осигури мир между народите. Този път на разубеждаване предизвиква сериозни морални резерви. *Надпреварата във въоръжаването* не осигурява мир. Далеч от възможността да отстрани причините за войната, тя рискува да ги отежни. Разхищението на баснословни богатства в приготвянето на все по-нови оръжия пречи да се набавят средства за населението в нищета.⁷⁸ То възпрепятства развитието на народите. *Свръхвъоръжаването* увеличава причините за конфликти и повишава риска за тяхното разпространяване.

2316 *Производството и търговията с оръжия* засяга общото благо на нациите и международната общност. Поради това обществените власти имат правото и задължението да ги регламентират. Домогването на частни или колективни краткосрочни интереси не може да оправдае начинания, които раздухват насилието и конфликтите между народите и компрометират международния правов ред. 1906

2317 Неправдите, големите неравенства от икономически или социален характер, завистта, недоверието и гордостта, които вилнеят между хората и народите, заплашват непрекъснато мира и причиняват войни. Всичко, което е направено, за да бъде победен този безпорядък, допринася за изграждане на мира и за избягване на войната. 1938
2538
1941

Доколкото хората са грешни, опасността от война ги заплашва и така ще бъде до завръщането на Христос. Но в рамките, в които хората, обединени в любовта, преодоляват греха, те преодоляват също и насилието, докато не се е изпълнило словото: „Те ще прековат мечовете си на орала и копията си на сърпове; народ срещу народ не ще вдигне меч и няма вече да се обучават на войни“ (Ис. 2, 4).⁷⁹

Накратко

2318 „В Негова ръка е душата на всичко живо и духът на всяка човешка плът“ (Иов. 12, 10).

2319 *Всеки човешки живот е свят от момента на зачеване до смърт-*

⁷⁸ Вж. PAULUS VI, Litt. enc. *Populorum progressio*, 53: AAS 59 (1967) 283.

⁷⁹ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1102.

та си, защото човешката личност е създадена по образ и подобие на живия и свят Бог.

- 2320 *Убийството на едно човешко същество е в тежко противоречие с достойнството на личността и светостта на Създателя.*
- 2321 *Забраната за убийството не отменя правото да се отнеме възможността на един несправедлив нападател да уврежда. Законната самоотбрана е тежко задължение за оня, който отговаря за живота на ближния или за общото благо.*
- 2322 *От зачатие си детето има право на живот. Прекият аборт, т.е. желаният като цел или като средство, е „позорна практика“⁸⁰ и дълбоко противоречи на нравствения закон. Църквата санкционира с каноническа присъда на отлъчване това престъпление срещу човешкия живот.*
- 2323 *Понеже трябва да бъде приет като личност от зачатие си, зародишът трябва да бъде защитен в своята цялост, да се грижат за него, да се лекува като всяко друго човешко същество.*
- 2324 *Евтаназията, каквито и да са формите и подбудите ѝ, представлява убийство. Тя е в разрез с достойнството на човешката личност и уважението към живия Бог, нейния Създател.*
- 2325 *Самоубийството е в дълбоко противоречие със справедливостта, надеждата и любовта. То е забранено от петата заповед.*
- 2326 *Излизането от правия път е тежък грях, когато чрез действие или опущение съзнателно въвелича ближния в грях.*
- 2327 *Поради злините и неправдите, които води със себе си всяка война, ние трябва да правим всичко, което е разумно възможно, за да я избегнем. Църквата моли: „От глад, от чума и от война спаси ни, Господи.“*
- 2328 *Църквата и човешкият разум обявяват моралния закон за постоянно валиден по време на въоръжени конфликти. Действията, които съзнателно противоречат на човешките права и всемирните принципи, са престъпление.*
- 2329 *„Надпреварата във въоръжаването е изключително тежка рана на човечеството и нанася на бедните непоносими щети“⁸¹.*

⁸⁰ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 27: AAS 58 (1966) 1048.

⁸¹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 81: AAS 58 (1966) 1105.

2330 „Блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии“ (Мат. 5, 9).

Член 6

ШЕСТАТА ЗАПОВЕД

„Не прелюбодействай“ (Иzx. 20, 14)⁸².

„Слушали сте, че бе казано на древните: „Не прелюбодействай.“ Аз пък ви казвам, че „всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си“ (Мат. 5, 27-28).

I. „Мъж и жена ги сътвори...“

369-373

2331 „Бог е любов. Той самият преживява тайната на общение и любов. Създавайки човечеството в мъжа и в жената по свой образ ... Бог вписа в него *призванието* и следователно способността и отговорността, които съответстват на *любовта* и общението.“⁸³

1604

„И сътвори Бог човека по свой образ ... мъж и жена ги сътвори“ (Бит. 1, 27); „Плодете се и множете се“ (Бит. 1, 28); Когато Бог сътвори човека, създаде го по подобие Божие. „Мъж и жена ги сътвори и ги благослови, и им даде име „човек“ в деня на тяхното сътворение“ (Бит. 5, 1-2).

2332 *Сексуалността* влияе върху всички страни на човешката личност в единството на нейното тяло и на нейната душа. Тя засяга поспециално чувствеността, способността да се обича, способността за възпроизводство и въобще способността за общуване с ближния.

362

2333 Всеки мъж и всяка жена трябва да признаят и да приемат своята полова *идентичност*. *Различието* и физическото, моралното и духовното *допълване* са насочени към брачните блага и развитието на семейния живот. Хармонията на двойката и на обществото зависи отчасти от начина, по който се осъществяват в живота допълванията между половете, взаимната нужда и подкрепа.

⁸² Вж. Втор. 5, 17.

⁸³ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 91-92.

2334 „Сътворявайки човешкото същество мъж и жена, Бог дари лич-
357 но достойнство по равно на мъжа и жената.“⁸⁴ „Човек е личност и в
еднаква степен това се отнася за мъжа и за жената, защото Бог е
личност и двамата са сътворени по Негов образ и подобие.“⁸⁵

2335 Всеки от двата пола е с еднакво достойнство, при все че по
2205 различен начин е образ на силата и нежността на Бога. *Единението
между мъжа и жената* в брака е начин да се подражава в плътта
на великодушието и плодовитостта на Създателя: „Затова ще оста-
ви човек баща си и майка си и ще се прилепи към жена си; и ще
бъдат една плът“ (*Бит.* 2, 24). От този съюз произлизат всички чо-
вешки поколения.⁸⁶

1614 2336 Исус дойде да възстанови творението в неговата изначална
чистота. В Нагорната проповед той дава строго тълкувание на Бо-
жия замисъл: „Слушали сте, че бе казано на древните: „не прелюбо-
действай.“ Аз пък ви казвам, че всеки, който поглежда на жена с
пожелание, вече е прелюбодействал с нея“ (*Мат.* 5, 27-28). „Коего
Бог е съчетал, човек да не разлъчва.“⁸⁷

Църковното Предание разбира шестата заповед като обхва-
щаща целостта на човешката сексуалност.

II. Призванието за целомъдрие

2520, 2349 2337 Целомъдрие означава цялостно интегриране на пола в личност-
та и оттам вътрешно единство на човека в неговото телесно и ду-
ховно битие. Полът, в който се изразява принадлежността на човека
към телесния и биологичен свят, става личен и истински човешки,
когато е интегриран във взаимоотношенията на човека към човека,
във взаимно и неограничено във времето себеотдаване между мъ-
жа и жената.

Добродетелта целомъдрие следователно предполага пълнотата
на личността и съвършенството на дара.

⁸⁴ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 22: AAS 74 (1982) 107; вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

⁸⁵ IOANNES PAULUS II, Ep. ap. *Mulieris dignitatem*, 6: AAS 80 (1988) 1663.

⁸⁶ Вж. *Бит.* 4, 2-1. 25-26; 5, 1.

⁸⁷ Вж. *Мат.* 19, 6.

ПЪЛНОТА НА ЛИЧНОСТТА

2338 Целомъдрената личност поддържа целостта на вложените в нея жизненни сили и любов. Тази пълнота осигурява единство на личността, тя се противопоставя на всяко поведение, което би я накърнило. Тя не понася нито двойствен живот, нито двойствен език.⁸⁸

2339 Целомъдрието включва опита за овладяване на себе си, което е подготовка за човешката свобода. Изборът е ясен: или човек владее страстите си и придобива мир, или им робува и е нещастен.⁸⁹ „Човешкото достойнство изисква от него да действа според съзнателния и свободен избор, подтикнат и воден от личното убеждение, а не само от инстинктивни подбуди или от външна принуда. Човек достига това достойнство, когато, освобождавайки се от всякакво робуване на страстите, той върви към своето предопределение чрез свободния избор на доброто и се грижи да си осигури необходимите средства с действено и прилежно усърдие.“⁹⁰ 1767

2340 Този, който иска да остане верен на кръщелните си обещания и да устои на изкушенията, трябва да се старае да си осигури *средствата* за това: самоопознаване; аскеза, съответстваща на условията, в които се намира; изпълнение на Божиите заповеди; възплъщение в живота на моралните добродетели и вяръност в молитвата. „Благодарение на въздържанието ние се събираме и отново се свързваме в цялост, която сме били разчупили на много и много части.“⁹¹ 2015

2341 Добродетелта целомъдрие е в тясна зависимост от главната добродетел – *въздържанието*, която цели да вдъхне разум на страстите и на апетитите на човешката чувственост. 1809

2342 Себевладеенето е продължително *дело на постоянството*. Никога не можем да го смятаме за придобито веднъж завинаги. То предполага постоянно усилие във всички възрасти на живота.⁹² Необходимото усилие може да бъде по-голямо в някои периоди, например когато се формира личността по време на детството и юношеството. 407

⁸⁸ Вж. *Мат.* 5, 37.

⁸⁹ Вж. *Суп.* 1, 22.

⁹⁰ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037-1038.

⁹¹ SANCTUS AUGUSTINUS, *Confessiones*, 10, 29, 40: CCL 27, 176 (PL 32, 796).

⁹² Вж. *Тим.* 2, 1-6.

- 2223 2343 Целомъдрието има свои *закони на нарастване*, които минават през определени степени на несъвършенство и много често през греха. „Ден след ден добродетелният и целомъдрен човек се изгражда чрез многобройни и свободни изпитания. По такъв начин той познава, обича и изпълнява моралното добро, следвайки етапите на развитие.“⁹³
- 2525 2344 Целомъдрието представлява във висша степен лична задача. То изисква също *културно усилие*, защото съществува „взаимозависимост между устрема на личността и развитието на самото общество“⁹⁴. Целомъдрието предполага зачитане правата на личността, по-специално да получава информация и възпитание, които зачитат моралните и духовните измерения на човешкия живот.
- 1810 2345 Целомъдрието е нравствена добродетел. Тя е също Божи дар, *благодат*, плод на делото на Духа.⁹⁵ Светият Дух внушава на онзи, който е възроден от водата на Кръщението, да подражава целомъдрието на Христос.⁹⁶

БЕЗРЕЗЕРВНОТО СЕБЕОТДАВАНЕ

- 1827 2346 Любовта е образец на всички добродетели. Под нейното влияние целомъдрието се явява като школа за себеотдаване на личността. Себевладеенето е насочено към себеотдаване на самия себе си. Целомъдрието прави този, който го практикува, свидетел пред ближния за Божията вярност и нежност.
- 210 2347 Добродетелта на целомъдрието се развива в *приятелството*. Тя сочи на ученика как да следва и да подражава на Този, Който ни избра за Свои близки приятели⁹⁷, отдаде се всецяло на нас и ни направи съучастници в божествената Му същност. Целомъдрието е обещание за безсмъртие.

Целомъдрието се изразява предимно в *любовта към ближния*. Развито между хора от един и същ или от различни полове, приятелството е голямо благо за нас. То води към духовно общение.

⁹³ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 91-92.

⁹⁴ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

⁹⁵ Вж. *Гал.* 5, 22-23.

⁹⁶ Вж. *1 Иоан.* 3, 3.

⁹⁷ Вж. *Иоан.* 15, 15.

РАЗЛИЧНИ ВИДОВЕ ЦЕЛОМЪДРИЕ

2348 Всеки кръстен е призван към целомъдрие. Християнинът е облечен в Христа⁹⁸, образец на всяко целомъдрие. Всички верни на Христос са призвани да водят целомъдрен живот според особенния им житейски статус. От момента на Кръщението си християнинът се обвързва да подчинява на целомъдрието своя емоционален живот.

2349 „Хората трябва да се различават в целомъдрието си в зависимост от различния си житейски статус – едни са посветени на девственост или безбрачие – възвишен начин да се отдадеш по-лесно на Бога безрезервно и с цяло сърце; други живеят по начина, който определя за всички нравственият закон, и според това дали са женени или несемейни.“⁹⁹ Женените са призвани да спазват съпругеско целомъдрие; останалите – целомъдрено въздържание:

„Съществуват три форми на целомъдрие: една – на съпругеството; друга – на вдовството; третата – на девствеността. Ние не възхваляваме едната от тях повече от другите, изключвайки останалите. Именно в това се крие богатството на Църковното учение.“¹⁰⁰

2350 *Сгодените* са призвани да живеят в целомъдрие и въздържание. В това изпитание те виждат преоткриване на взаимна почит, закалка на вярност и надежда да се отдадат един на друг в Бога. Те трябва да запазят за брачния живот проявите на нежност, специфични за съпругеската любов. Те трябва да си помагат взаимно да напредват в целомъдрието.

ПРЕГРЕШЕНИЯ ПРОТИВ ЦЕЛОМЪДРИЕТО

2351 *Похотливостта* е непорядъчно желание или невъздържано наслаждаване на плътското сладострастие. Сексуалното удоволствие е морално нередно, когато се изпълнява самоцелно, извън целта на брака за продължаване на човешкия род и възсъединяване на разделеното.

2352 Под *мастурбация* се разбира съзнателно възбуждане на гениталните органи, за да се получи еротично удоволствие. „Както Учи-

⁹⁸ Вж. *Гал.* 3, 27.

⁹⁹ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decl. *Persona humana*, 11: AAS 68 (1976) 90-91.

¹⁰⁰ SANCTUS AMBROSIIUS, *De viduis* 23: *Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis opera*, v. 14/1 (Milano-Roma 1989) p. 266 (PL 16, 241-242).

телната власт в неизменната традиция, така и моралното чувство на вярващите, потвърждават без колебание, че мастурбацията по своята същност е нередно и тежко деяние.“ „Какъвто и да е мотивът, съзнателното използване на сексуалните възможности извън нормалните съпружески отношения противоречи на тяхното предназначение.“ Половото наслаждение в мастурбацията се търси извън „сексуалната връзка, изисквана от „моралния закон и осъществяваща в наличието на истинска любов пълния смисъл на взаимното себеотдаване и на човешкото възпроизводство“¹⁰¹.

За да се оформи справедливо съждение за моралната отговорност на субектите и за да се намери ориентир в пастирското дело, трябва да се има предвид емоционалната незрялост, силата на придобитите навици, състоянието на тревога или други психически или социални фактори, които могат да намалят, даже да премахнат моралната вина.

2353 *Блудството* е плътско съвкупление извън брака между свободни мъж и жена. То грубо нарушава човешкото достойнство и сексуалност, предназначена естествено за благо на съпрузите, както и за раждането и за възпитанието на децата. Освен това е сериозно отклонение от правия път, което покварява младите.

2523 2354 *Порнографията* се състои в изваждане на действителни или симулирани полови актове извън рамките на близостта на партньорите, за да бъдат предоставени по умишлен начин на трети лица. Тя обижда целомъдрието, защото извращава съпружеския акт, взаимен интимен дар. Тя засяга тежко достойнството на тези, които ѝ се отдават (изпълнители, търговци, публика), защото всеки става за другия обект на първобитно удоволствие и незаконна полза. Тя поставя едните и другите в илюзията на един изкуствен свят, тя е тежък грях. Гражданските власти трябва да пречат на производството и разпространението на порнографски материали.

2355 *Проституцията* унижава достойнството на лицето, което проституира, като го свежда до еротичното удоволствие, което се извлича от него. Този, който плаща, греши двойно със себе си: той скъсва с целомъдрието, с което го удостоява Кръщението, и омърсява тялото си – храм на Светия Дух.¹⁰² Проституцията е социално

¹⁰¹ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Decl. *Persona humana*, 9: AAS 68 (1976) 86.

¹⁰² Вж. *1 Кор.* 6, 15-20.

бедствие. Тя засяга предимно жените, но също мъжете, децата и юношите (в тези два последни случая грехът е също и подвеждане). Ако и да е винаги тежък грях да се отдадеш на проституция, мизерията, шантажът и социалният натиск могат да смекчат вменяемостта на греха. 1735

2356 *Изнасилването* означава влизане с взлом, с насилие в сексуалната интимност на личността. То е посегателство върху справедливостта и любовта. Насилието накърнява дълбоко правото на всеки на уважение, свобода, физическа и морална неприкосновеност. То нанася тежка щета, която може да бележи жертвата за цял живот. То винаги е един вътрешно лош акт. Изнасилването, извършено от родителите (кръвосмешението) или от възпитатели с деца, които са им поверени, е още по-тежко. 2297
1756
2388

ЦЕЛОМЪДРИЕ И ХОМОСЕКСУАЛНОСТ

2357 Хомосексуалност означава взаимоотношение между мъже или жени, които изпитват полово влечение изключително или преобладаващо към лица от същия пол. Тя има много разнообразни форми през вековете и в различните култури. Психическият ѝ генезис в по-голямата си част не е обяснен. Светото Писание я представя като тежък разврат.¹⁰³ Преданието винаги е заявявало, че „актовете на хомосексуалност са вътрешно порочни и безпътни“¹⁰⁴. Те са противни на естествения закон. Те отнемат от половия акт дара на живота. Те не са плод на допълнителна емоционална и истинска сексуалност. Те не биха получили одобрение по никакъв начин. 2333

2358 Значителен брой мъже и жени проявяват дълбоко вкоренени хомосексуални наклонности. Тази наклонност, обективно объркваща, представлява изпитание за по-голямата част от тях. Те трябва да се приемат с почит, състрадание и деликатност. Затова по отношение на тях трябва да се избягва всяко клеймо и несправедлива дискриминация. Тези хора са призвани да изпълняват Божията воля в своя живот и, ако са християни, да присъединяват към жертвата на Кръста на Господа трудностите, които те могат да срещнат вследствие на своето положение.

¹⁰³ Вж. *Бит.* 19, 1-29; *Рим.* 1, 24-27; *1 Кор.* 6, 9-10; *1 Тим.* 1, 10.

¹⁰⁴ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Decl. *Persona humana*, 11: AAS 68 (1976) 90-91.

- 2347 2359 Хомосексуалистите са призвани към целомъдрие. Чрез добродетелите на самообладанието, възпитаващи към вътрешна свобода, понякога с подкрепата на безкористно приятелство, чрез молитвата и благодатта на тайнствата те могат и трябва да се доближат постепенно и решително към християнското съвършенство.

III. Съпругеската любов

- 1601 2360 Сексуалността е предназначена за съпругеската любов между мъжа и жената. В брака телесната близост на съпрузите става знак и залог за духовно общение. Брачните връзки между кръстени са осветени от тайнството.
- 1643, 2332 2361 „Сексуалността, чрез която мъжът и жената се отдават един на друг в лични и присъщи на тях актове, не е нещо чисто биологично, а засяга човешката личност в най-интимната ѝ част. Тя се осъществява по истински човешки начин само ако е неразделна част от любовта, с която мъжът и жената се обричат един на друг до смърт“¹⁰⁵;
- 1611 „Товия стана от постелката и рече [на Сара]: „Стани, сестро, да се помолим, за да ни помилва Господ.“ И почна да говори Товия: „благословен Ти, Боже на отците ни Ти сътвори Адама и даде му Ева за помощница, жена му – за подпорка. От тях произлезе човешкият род. Ти каза: не е добре да бъде човек сам: да сътворим помощник, подобен нему. И сега, Господи, взимам тая моя сестра не по плътска похот, а наистина като жена; благоволи да ме помилуваш и дай ми да остаряя с нея!“ И тя рече с него: амин.“ И двамата спаха спокойно нея нощ“ (Тов. 8, 4-9).

- 2362 Актовете, които свързват интимно и непорочно съпрузите, са честни и достойни. Изживени по истински човешки начин, те изразяват и благоприятстват взаимния дар, чрез който съпрузите се обогатяват един друг с радост и благодарност.¹⁰⁶ Сексуалността е източник на радост и удоволствие:

Самият Създател ... установи в тази функция на пълно физическо себеотдаване съпрузите да изпитват удоволствие и удовлетворение на тялото и на духа. Следователно съпрузите не вършат нищо лошо, търсей-

¹⁰⁵ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 92.

¹⁰⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

ки това удоволствие и наслаждавайки се на него. Те приемат това, което Създателят им е предопределил. При все това съпрузите трябва да умеят да се въздържат в рамките на една справедлива умереност.¹⁰⁷

2363 Чрез брачния съюз се осъществява двойната цел на брака: доброто на самите съпрузи и предаването на живота. Не може да се отделят тези две значения или брачни ценности, без да се влоши духовният живот на двойката и да се компрометират благата на брака и бъдещето на семейството.

Така съпружеската любов на мъжа и жената е поставена под двойното изискване за вярност и плодовитост.

СЪПРУЖЕСКАТА ВЯРНОСТ

1646-1648

2364 Съпружеската двойка образува „интимна общност на живот и любов, учредена и снабдена със собствени закони от Създателя. Тя е основана върху съюза на съпрузите, т.е. на тяхното лично и неотменимо съгласие.“¹⁰⁸ И двамата се отдават окончателно и напълно един на друг. Те не са вече двама, а образуват една плът. Сключеният свободно от съпрузите съюз им налага задължението да съхраняват неговото единство и неразторгваемост¹⁰⁹: „Което Бог е съчетал, човек да не разлъчва“ (Марк. 10, 9).¹¹⁰

1603

1615

2365 Верността изисква постоянство в изпълнението на дадената дума. Бог е верен. Тайнството Брак въвежда мъжа и жената във верността на Христос към Неговата Църква. Чрез съпружеското целомъдрие те дават пред лицето на света доказателство за тази тайна.

1640

Св. Йоан Златоуст внушава на младоженците да говорят така на съпругите си: „Взех те в прегръдките си, обичам те и те предпочитам пред живота си дори. Защото настоящият живот е нищо и моята най-гореща мечта е да го премина с тебе по такъв начин, че да бъдем уверени, че не ще бъдем разделени в онзи, който ни предстои Поставям твоята любов над всичко и нищо не би било по-мъчително от това, да нямам същите мисли като твоите.“¹¹¹

¹⁰⁷ PIUS XII, *Allocutio iis quae interfuerunt Conventui Unionis Catholicae Italicae inter Ostetrices*, (29 octobris 1951): AAS 43 (1951) 851.

¹⁰⁸ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067.

¹⁰⁹ Вж. CIC canon 1056.

¹¹⁰ Вж. *Мат.* 19, 1-12; *1 Кор.* 7, 10-11.

¹¹¹ SANCTUS IOANNES CHRYSOSTOMUS, *In epistulam ad Ephesios*, homilia 20, 8: PG 62, 146-147.

1652-1653 Плодовитостта на брака

2366 Плодовитостта е дар, *цел на брака*, защото съпружеската любов се стреми естествено да бъде плодородна. Детето не идва отвън, за да се присъедини към взаимната любов на съпрузите; то излиза от самото сърце на този взаимен дар, на който е плод и осъществяване. Затова Църквата, която „стои на страната на живота“¹¹², учи, че „всеки брачен акт трябва да бъде сам по себе си открит за предаване на живота“¹¹³. „Това учение, излагано много пъти от Учителната власт, е основано върху неделимата връзка, която Бог пожела и която човек не може да скъса по свое желание, между двете значения на съпружеския акт: съюз и възпроизводство.“¹¹⁴

2205 2367 Призвани да дадат живот, съпрузите участват в съзидателната сила и бащинството на Бога.¹¹⁵ „В дълга, в който им се пада да предадат живота и да бъдат възпитатели (и на което трябва да гледат като тяхна собствена мисия), съпрузите знаят, че са *съучастници на Бога Творец* и са като Негови посредници. Следователно те трябва да изпълняват задължението си с цялата си човешка и християнска отговорност.“¹¹⁶

2368 Особен аспект на тази отговорност е *регулиране на възпроизводството*. При справедливи основания¹¹⁷ съпрузите могат да желаят да разредят ражданията на децата си. Трябва обаче да видят дали тяхното желание не произлиза от егоизъм, а е съобразено със справедливото великодушие на бащинска отговорност. Освен това те трябва да регулират поведението си според обективните нравствени критерии:

„Когато трябва да се съгласува съпружеската любов с отговорното предаване на живота, нравствеността на поведението не зависи единствено от искреността на намерението и от преценката на мотивите. Тя трябва да бъде определена по обективни критерии, извлечени от самата природа на личността и от нейните действия, критерии, които запазват в контекста на истинската любов цялостното значение на взаимното себеотдаване и възпроизводство в рамките на човешките въз-

¹¹² IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 30: AAS 74 (1982) 116.

¹¹³ PAULUS VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, 11: AAS 60 (1968) 488.

¹¹⁴ PAULUS VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, 12: AAS 60 (1968) 488, вж. PIUS XI, Litt. enc. *Casti connubii*: DS 3717.

¹¹⁵ Вж. *Еф.* 3, 14-15; *Мат.* 23, 9.

¹¹⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

¹¹⁷ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

можности. Това е невъзможно, ако добродетелта на съпружеското целомъдрие не се спазва с искрено сърце.¹¹⁸

2369 „Именно съблюдавайки тези две съществени страни, съюз и възпроизводство, съпружеският акт запазва пълноценно смисъла на взаимната и истинска любов и нейното предназначение за най-висшето човешко призвание – бащинството.“¹¹⁹

2370 Периодичното въздържание и начините за регулиране на раждаемостта, основани на самонаблюдение и използване на неплодородните периоди¹²⁰, са съобразени с обективните морални критерии. Тези методи зачитат тялото на съпрузите, насърчават взаимната им нежност и благоприятстват възпитанието на истинска свобода. В замяна на това лоша е „всяка постъпка, която било в предвиждане на съпружеския акт, било при протичането му, било при развитие на естествените му последици би си поставила за цел или средство да направи възпроизводството невъзможно“¹²¹:

„На естествения език, изразяващ взаимното и пълно отдаване на съпрузите, противозачатъчното средство противопоставя един обективно противоречив език, в който вече не става дума съпрузите да се отдават напълно един на друг. Оттук следва не само категоричният отказ от нагласата за даване на живот, но и една фалшификация на вътрешната истина на съпружеската любов, призвана да бъде дар на цялостната личност. Тази антропологична и морална разлика между противозачатъчните средства и прибягването до периодичните ритми отразява две схващания за личността и за човешката сексуалност, несъвместими едно с друго.“¹²²

2371 „Впрочем всички трябва да знаят добре, че човешкият живот и задължението да се предава не се ограничават само в хоризонтите на този свят и не намират в него нито пълното си измерение, нито пълния си смисъл, а са винаги в съотношение с *вечната човешка съдба*.“¹²³

1703

2372 Държавата е отговорна за благоденствието на гражданите. В този смисъл законно е тя да се намеси, за да ориентира демографи-

¹¹⁸ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

¹¹⁹ PAULUS VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, 12: AAS 60 (1968) 489.

¹²⁰ Вж. PAULUS VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, 16: AAS 60 (1968) 491-492.

¹²¹ PAULUS VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, 14: AAS 60 (1968) 490.

¹²² IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 32: AAS 74 (1982) 119-120.

¹²³ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1073.

- ята на населението. Тя може да направи това чрез обективна и пълна с уважение информация, но не и по пътя на властта и принудата. Тя не може законно да замести почина на родителите, носещи първостепенна отговорност за раждането и за възпитанието на децата си.¹²⁴ В тази област тя няма право да се намесва със средства, противоречащи на моралния закон.

ДАРЪТ – ДЕТЕ

- 2373 Светото Писание и традиционата църковна практика виждат в *многодетните семейства* знак за божествена благословия и щедрост към родителите.¹²⁵
- 1654 2374 Голямо е страданието на двойките, които се оказват безплодни. Авраам рече: „Какво ще ми дадеш? Аз оставам бездетен...“ (*Бит.* 15, 2). „Дай ми деца, ако ли не умирам“, рече Рахил на мъжа си Яков (*Бит.* 30, 1).
- 2293 2375 Изследванията, които целят да намалят човешкото безплодие, трябва да бъдат поощрявани, при условие че са поставени в служба на човешката личност, на нейните неотменни права, на нейното истинско и цялостно благо според промисла и волята на Бога.¹²⁶
- 2376 Техниките, които предизвикват отделяне от родителите чрез намесата на чуждо на двойката лице (даряване на сперма и яйцеклетка, износване на дете от друга майка), са нередни. Тези техники (осеменяването и изкуствено-хетерогено оплождане) накърняват правото на детето да се роди от известни нему баща и майка, свързани помежду си с брак. Те изменят на „изключителното право на съпрузите да станат баща и майка само един чрез друг“¹²⁷.
- 2377 Когато се прилагат в рамките на двойката, тези методи (осеменяване и изкуствено хомологично оплождане) не са толкова вредни, но остават морално неприемливи. Те разделят половия акт от съзидателния акт. Основополагащият акт на съществуване на детето не е вече акт, с който двама души се отдават един на друг. Той „предоставя живота и индивидуалността на зародиша във властта на лекарите и биолозите и установява господство на техниката

¹²⁴ Вж. PAULUS VI, Litt. enc. *Populorum progressio*, 37: AAS 59 (1967) 275-276; Id., Litt. enc. *Humanae vitae*, 23: AAS 60 (1968) 497-498.

¹²⁵ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

¹²⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Donum vitae*, Introductio, 2: AAS 80 (1988) 73.

¹²⁷ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Donum vitae*, 2, 1: AAS 80 (1988) 87.

над произхода и съдбата на човешката личност. Такава зависимост на господство сама по себе си противоречи на достойнството и равенството, които трябва да бъдат еднакви за родители и деца.¹²⁸ „Раждането е морално лишено от собственото си съвършенство, когато не е желано като плод на съпругеския акт, т.е. на специфичното действие на единение на съпрузите. ... Само почитта към връзката, която съществува между смисъла на съпругеския акт и уважението към единството на човешкото същество, позволява раждане, съобразено с достойнството на личността.“¹²⁹

2378 Детето не е нещо *дължимо*, а е *дар*. Най-съвършеният дар на брака е една човешка личност. Детето не може да се разглежда като обект на собственост, от което да следва признаването на предполагаемо „право на дете“. В тази област единствено детето притежава истински права: това „да бъде плод на специфичния акт на съпругеската любов на своите родители, а също и правото да бъде уважавано като личност още от зачатията си“¹³⁰.

2379 Евангелието показва, че физическото безплодие не е абсолютно зло. Съпрузите, които, след като са изчерпали законните медицински средства, страдат от безплодие, ще се приобщат към Господния кръст, извор на всяка духовна плодовитост. Те могат да проявят щедростта си, като осиновят изоставени деца или като изпълняват служби, изискващи много грижи по отношение на ближния.

IV. Нарушения срещу достойнството на брака

2380 *Прелюбоденяние*. Тази дума означава съпругеска изневяра. Когато двама партньори, от които поне единият е женен, започват помежду си сексуална връзка, дори временна, те вършат прелюбоденяние. Христос осъжда прелюбоденянието дори само като помисъл.¹³¹ Шестата заповед и Новият Завет забраняват абсолютно прелюбоденянието.¹³² Пророците го разобличават строго. Те виждат в прелюбоденянието образ на греха на идолопоклонството.¹³³ 1611

2381 Прелюбоденянието е вид неправда. Този, който го върши, накарнява задълженията си. То разрушава съюза, който е брачната връзка, нару- 1614

¹²⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 2, 5: AAS 80 (1988) 93.

¹²⁹ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 2, 4: AAS 80 (1988) 91.

¹³⁰ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, Instr. *Donum vitae*, 2, 8: AAS 80 (1988) 97.

¹³¹ Вж. *Мат.* 5, 27-28.

¹³² Вж. *Мат.* 5, 32; 19, 6; *Марк.* 10, 12; *1 Кор.* 6, 9-10.

¹³³ Вж. *Ос.* 2, 7; *Иер.* 5, 7; 13, 27.

шава правото на другия съпруг и засяга брачната институция, разтрогвайки договора, който я основава. То заплашва благо на човешкия род и на децата, които се нуждаят от здравето единство на родителите.

РАЗВОДЪТ

- 1614 2382 Господ Исус набляга на първоначалното намерение на Създателя, Който иска неразривен брак.¹³⁴ Той премахва позволенията, вмъкнали се в Стария Закон.¹³⁵

Между кръстените „склученият и консумиран брак не може да бъде разтрогнат от никоя човешка сила и по никаква причина, с изключение на смъртта“¹³⁶.

- 1649 2383 *Разделянето* на съпрузите с оставане в сила на брачната връзка може да бъде законно само в някои случаи, предвидени от Каноническото право.¹³⁷

Ако гражданският развод остане единственият възможен начин да осигури известни законни права, грижа за децата или защита на наследството, той може да бъде допуснат, без да представлява морална грешка.

- 1650 2384 *Разводът* е тежко нарушение срещу естествения закон. Той претендира да разруши договора, сключен свободно между съпрузите, да живеят един с друг до смърт. Разводът е оскърбление на спасителния Завет, чийто знак е тайнството Брак. Фактът на сключване на нов съюз, бил той и признат от гражданския закон, увеличава тежестта на разтрогването. Повторно жененият съпруг се намира в положение на публично и постоянно прелюбодеяние:

„Ако съпругът, след като се е разделил с жена си, се сближава с друга жена, той върши прелюбодеяние, защото кара жената да прелюбодейства; и жената, която живее с него, е прелюбодейка, защото тя е привлякла към себе си мъжа на друга.“¹³⁸

- 2385 Разводът дължи своя аморален характер също на безпорядъка, който той внася в семейната клетка и в обществото. Този безпо-

¹³⁴ Вж. *Мат.* 5, 31-32; 19, 3-9; *Марк.* 10, 9; *Лук.* 16, 18; *1 Кор.* 7, 10-11.

¹³⁵ Вж. *Мат.* 19, 7-9.

¹³⁶ CIC canon 1141.

¹³⁷ Вж. CIC canones 1151-1155.

¹³⁸ SANCTUS BASILIUS MAGNUS, *Moralia*, regula 73: PG 31, 852.

рядък нанася тежки щети: за съпруга, който се оказва изоставен; за децата, травмирани от разделянето на родителите и често предмет на спорове между тях; със своя заразителен ефект той нанася истинска социална рана.

2386 Възможно е един от съпрузите да е невинна жертва на развода, произнесен от гражданския закон. Той не престъпва тогава моралното предписание. Съществува значителна разлика между съпруга, който се стреми искрено да остане верен на тайнството Брак и се оказва несправедливо изоставен, и този, който с тежък грях от своя страна разрушава един канонически законен брак.¹³⁹

1640

ДРУГИ НАРУШЕНИЯ СРЕЩУ ДОСТОЙНСТВОТО НА БРАКА

2387 Разбираема е драмата на този, който, желаейки да се обърне към Евангелието, се вижда принуден да отхвърли една или няколко жени, с които е споделял с години съпругески живот. Обаче *полигамията* не се съгласува с моралния закон. „Тя се противопоставя рязко на съпругеската общност. Тя отрича пряко Божия замисъл, какъвто ни бе открит в началото. Полигамията противоречи на еднаквото лично достойнство на мъжа и жената, които в брака се отдават на пълна любов, която по тази причина е единствена и изключителна.“¹⁴⁰ Гражданин, който преди е бил полигамен, справедливо има тежкото задължение да носи отговорност за бившите си жени и деца.

1610

2388 *Кръвосмешението* означава интимни отношения между роднини и сродници, чиято степен на родство забранява брак помежду им.¹⁴¹ Свети Павел изобличава този особено тежък грях: „Отвсякъде се слуша, че у вас има блудство ... именно, че някой държи бащина си жена! ... В името на Господа нашего Иисуса Христа ... да го предадете на сатаната, за омаломощаване на плътта, та духът да бъде спасен“ (*1 Кор.* 5, 1.4-5). Кръвосмешението развърта семейните взаимоотношения и означава регрес към животинското.

2356

2389 Трябва да причислим към кръвосмешението и сексуалните злоупотреби на възрастни с деца или юноши, които са поверени на по-

2285

¹³⁹ Вж. IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 84: AAS 74 (1982) 185.

¹⁴⁰ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 19: AAS 74 (1982) 102; вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

¹⁴¹ Вж. *Лев.* 18, 7-20.

кровителството им. Грехът се увеличава, тъй като по възмутителен начин се нарушава физическата и моралната цялост на младите, които ще останат белязани за цял живот, и заради нарушаването на отговорността на възпитателя.

1631 2390 *Свободна връзка* има, когато мъжът и жената отказват да дадат юридическа и публична форма на една връзка, съдържаща сексуална интимност.

Това название е измамно: какъв би могъл да бъде смисълът на едно „свързване“, в което лицата не се обвързват взаимно и доказват липса на доверие в другия, в себе си и в бъдещето?

2353 Изразът се употребява за означаване на различни случаи: незаконно съжителство; отказ от брака като такъв; неспособност за дълготрайно обвързване.¹⁴² Всички тези положения унижават достойнството на брака, разрушават самата идея за семейство, отслабват чувството за вяност. Те са против нравствения закон. Сексуалният акт трябва да има място изключително в брака. Извън него той представлява винаги тежък грях и изключва сакраменталното участие.

1385

2391 Мнозина искат днес „*право на пробен брак*“ там, където съществува намерение за женитба. Каквато и да е категоричността на намерението на онези, които се свързват в предварителни сексуални взаимоотношения, този тип връзки „не позволяват да се осигури искреността и вяността в междуличностните отношения на един мъж и една жена, а именно да ги предпази от фантазии и капризи“¹⁴³.

2364 Плътската връзка е нравствено законна само когато се учреди общност на окончателен живот между мъжа и жената. Човешката любов не търпи „опити“. Тя изисква пълно и окончателно взаимно отдаване.¹⁴⁴

Накратко

2392 „*Любовта е основното и вродено призвание на всяко човешко същество.*“¹⁴⁵

¹⁴² Вж. IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 81: AAS 74 (1982) 181-182.

¹⁴³ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decl. *Persona humana*, 7: AAS 68 (1976) 82.

¹⁴⁴ Вж. IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 80: AAS 74 (1982) 181-182.

¹⁴⁵ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 92.

- 2393 Създавайки човешкото същество мъж и жена, Бог дава лично достойнство в еднаква степен и на единия, и на другия. Всеки мъж или жена трябва да признае и да приеме собствената си полова идентичност.
- 2394 Христос е образец на целомъдрие. Всеки кръстен е призван да води целомъдрен живот според собствения си житейски статус.
- 2395 Целомъдрието означава цялостност на пола в личността. То съдържа опита за лично себеовладяване.
- 2396 Към тежките грехове, противни на целомъдрието, трябва да причислим мастурбацията, блудството, порнографията и хомосексуалните практики.
- 2397 Съюзът, който съпрузите са сключили свободно, изисква вярна любов. Тя ги задължава да пазят неразривен брака си.
- 2398 Плодовитостта е благо, дар, цел на брака. Давайки живот, съпрузите участват в Божието бащинство.
- 2399 Регулирането на раждаемостта представлява един от видовете отговорност на бащинството и на майчинството. Законността на намеренията на съпрузите не оправдава прибегването до морално неприемливи средства (например директна кастрация или противозачатъчни средства).
- 2400 Прелюбодеянието и разводът, полигамията и свободното свързване са тежки унижения на достойнството на брака.

Член 7

СЕДМАТА ЗАПОВЕД

„Не кради“ (Изх. 20, 15).¹⁴⁶

„Не кради“ (Мат. 19, 18).

2401 Седмата заповед забранява да се взема или да се задържа благото на ближния несправедливо и да се нанася щета на ближния и на благото му по какъвто и да е начин. Тя предписва справедли-

1807

¹⁴⁶ Вж. Втор. 5, 19.

ност и любов в управлението на земните блага и плодовете от труда на хората. Тя изисква с оглед общото благо зачитане на всемирното предназначение на благата и на правото на частна собственост. Християнският живот се стреми да посвети на Бога и на братската любов благата от този свят.

I. Всеобщото предопределение и частната собственост на благата

2402 В началото Бог повери земята и нейните ресурси на общото управление на човечеството, за да има то грижата за тях, да господства с труда си и да се радва на плодовете си.¹⁴⁷ Благата на сътворението са предназначени за целия човешки род. Но земята е разпределена между хората, за да осигури безопасност в живота им, който е изложен на оскъдица и заплашен от насилие. Придобиването на благата като собственост е законно, за да обезпечи свободата и достойнството на хората, за да помогне на всеки да задоволи основните си нужди и нуждите на тези, за които той се грижи. То трябва да позволява да се осъществи естествена солидарност между хората.

2403 *Правото на частна собственост*, придобита или получена справедливо, не отменя първоначалното дарение на земята на целокупното човечество. *Всеобщото предопределение на благата* остава първостепенно, дори ако повишаването на общото благо изисква зачитане на частната собственост, на правилата за нея и на упражняването ѝ.

2404 „Човек не трябва никога да смята благата, които притежава законно, за принадлежащи само на него, а да гледа на тях като на общи в този смисъл, че те могат да бъдат полезни не само на него, но и на другите.“¹⁴⁸ Собствеността на едно благо превръща неговия притежател в управител, поставен от Провидението, за да го оплодотвори и предаде благата на другите и първо на близките си.

2405 Средствата за производство – материални и нематериални – като земи или заводи, способности или изкуства, изискват грижите на притежателите си, за да бъде техният плод в полза на повече хора. Притежателите на блага за потребление и консумация трябва да ги ползват умерено, запазвайки най-добрата част за госта, за болния, за бедния.

¹⁴⁷ Вж. *Бит.* 1, 26-29.

¹⁴⁸ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090.

2406 *Политическата власт* има правото и задължението да регулира с оглед на общото благо законното упражняване на правото на собственост.¹⁴⁹ 1903

II. Уважение към хората и техните блага

2407 В икономическата област зачитането на човешкото достойнство изисква добродетелта *умереност*, за да се смекчи привързаността към благата на този свят; добродетелта *справедливост*, за да се запазят правата на ближния и да му се отдаде дължимото; *солидарност* според златното правило и в съответствие с милостта на Господа, който, „бидейки богат, осиромаша заради нас, та да се обогатите вие чрез Неговата сиромашия“¹⁵⁰. 1809
1807
1839

ЗАЧИТАНЕ БЛАГАТА НА ДРУГИТЕ

2408 Седмата заповед забранява *кражбата*, т.е. отнемане благата на другия против разумната воля на собственика. Няма кражба, ако може да се предположи взаимно съгласие или ако отказът противоречи на разума и всеобщото предопределение на благата. Такива са случаите на спешна и очевидна необходимост, при която единственият начин да се помогне в непосредствени и жизненоважни нужди (храна, подслон, облекло...) е да се разполага и да се ползват благата на другите.¹⁵¹ 1867

2409 Всеки начин да се вземат и задържат несправедливо благата на другия, дори ако това не противоречи на разпоредбите на гражданския закон, притиворечи на седмата заповед. Тук спадат: съзнателното задържане на заети или загубени вещи, измамата в търговията¹⁵², плащането на несправедливи заплати¹⁵³, повишаването на цените, спекулирайки с невежеството или бедствието на ближния¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 71: AAS 58 (1966) 1093; IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 42: AAS 80 (1988) 572-574; Id., Litt. enc. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843; *Ibid.*, 48: AAS 83 (1991) 852-854.

¹⁵⁰ Вж. 2 Кор. 8, 9.

¹⁵¹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090-1091.

¹⁵² Вж. *Втор.* 25, 13-16.

¹⁵³ Вж. *Втор.* 24, 14-15; *Иак.* 5, 4.

¹⁵⁴ Вж. *Ам.* 8, 4-6.

Морално незаконни са също: спекулацията, която се използва, за да се повиши изкуствено цената на богатата с цел да се извлече печалба в ущърб на ближния; корупцията, с която се отклонява мнението на тези, които трябва да вземат правни решения; присвояване и частна употреба на обществени блага на дадено предприятие; зле свършена работа; данъчни измами; подправяне на чекове и фактури; прекомерни разходи; пражосване. Съзнателното насяне на щета на частната и обществената собственост противоречи на моралния закон и изисква обезщетение.

2101 2410 *Обещанията* трябва да се изпълняват; *договорите* да се спазват точно в рамките, в които поетото задължение е морално справедливо. Значителна част от икономическия и социалния живот зависи от действителността на договорите между физически или юридически лица (например търговските договори за покупко-продажба, наемните и трудовите договори). Всеки договор трябва да бъде подписан и добронамерено изпълнен.

1807 2411 Договорите са подчинени на *договорното право*, което регулира обмените между лицата или институциите с точно зачитане правата им. Договорното право задължава строго. То изисква запазване правата на собственост, изплащане на дълговете (данък за поддържане пътищата, данък върху свободно договорираните задължения). Без договорното право никоя друга форма на законност не е възможна.

Трябва да се прави разлика между *договорното* право и *юридическото* право. Юридическото право засяга това, което гражданинът дължи справедливо на общността. Съществува и *разпределително* право, което регулира това, което общността дължи на гражданите пропорционално на данъците и на нуждите им.

1459 2412 По силата на разпределителното право *възмездяването на извършената неправда* изисква реституция на отнетото благо на собственика му:

Исус благослови Закхей за обещанието му: „Закхей застана и рече Господу: ... Ако от някого нещо съм взел несправедливо, ще отплатя четворно“ (Лук. 19, 8). Тези, които по пряк или косвен начин са обсебили благо на ближния, са длъжни да го възстановят или върнат в натура или по паричен еквивалент, в случай че вещта е изчезнала. Трябва да върнат също така плодовете и печалбите, които законно би придобил собственикът. Длъжни са да възстановят щетите пропорционално на своята отговорност и ползи всички онези, които са участвали в кражбата по някакъв начин или са се облагодетелствали съзнателно (например тези, които са заповядали, подпомагали или укрили кражбата).

2413 *Хазартните игри* (игра на карти и т.н.) или *залагания* сами по себе си не противоречат на закона. Те са морално неприемливи, когато лишават лицето от това, което му е необходимо, за да удовлетвори нуждите си или да помогне за задоволяване нуждите на ближния. Пристрастяването към играта рискува да се превърне в тежко робство. Да залагаш нечестно или да си служиш с измама в играта е тежко нарушение дори когато нанесената щета е лека за този, който я понася, т.е. когато е незначителна.

2414 Седмата заповед осъжда действия или начинания, които на каквото и да е основание (егоистично, идеологическо, търговско или тоталитарно) водят до *заробване на човешките същества*, до незначително личното им достойнство, като купуването им, продаването им или разменянето им като стоки. Това е грях срещу човешкото достойнство и основните права на хората, които ги превръща чрез насилие в потребителска стойност или в източник на печалби. Свети Павел заповядваше на един господар християнин да третира роба си християнин „не вече като роб, а по-горе от роб, като брат ... и по плът, и в Господа“ (*Фил.* 16). 2297

УВАЖЕНИЕ КЪМ ЦЕЛОСТТА НА СЪТВОРЕНИЕТО

2415 Седмата заповед изисква цялостно уважение към Сътворението. Животните, а също и растенията и неодушевените творения, са естествено предназначени за общото благо на миналото, настоящото и бъдещото човечество.¹⁵⁵ Ползването на минерални ресурси, растителни и животински продукти от вселената не може да бъде отделено от спазването на моралните изисквания. Дареното от Създателя на човека господство над неживите и живите творения не е абсолютно. То се измерва с грижата за качеството на живота на ближния, включително и на идните поколения. То изисква религиозно уважение към целостта на сътворението.¹⁵⁶ 226, 358 373 378

2416 *Животните* са Божии създания. „Вашият Отец Небесен ги храни.“¹⁵⁷ Чрез собственото си съществуване те го благославят и прос-

¹⁵⁵ Вж. *Бит.* 1, 28-31.

¹⁵⁶ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 37-38: AAS 83 (1991) 840-841.

¹⁵⁷ Вж. *Мат.* 6, 26.

344 лавят.¹⁵⁸ Хората също трябва да се отнасят доброжелателно към животните. Да си припомним с каква нежност светците като св. Франциск от Асизи или св. Филип Нери се отнасяха с животните.

2234 2417 Бог повери животните на управлението на този, когото Той създаде по свой образ.¹⁵⁹ Законно е да си служим с животните за храна и направа на дрехи. Можем да ги опитомим, за да участват в работата на човека, в свободните му занимания. Медицинските и научните опити с животни са морално приемливи, ако остават в разумни граници и допринасят за лекуване и спасяване на човешкия живот.

2418 Противно на човешкото достойнство е да се причиняват ненужни страдания на животни и да се злоупотребява с живота им. Еднакво недостойно е да се разхищават за тях суми, които биха могли да облекчат на първо място човешката мизерия. Може да се обичат животните, но не би трябвало да се отклонява за тях любовта, дължима единствено на хората.

III. Социалното учение на Църквата

1960 2419 „Християнското откровение води към дълбоко разбиране на законите на социалния живот.“¹⁶⁰ Църквата получава от Евангелието 359 пълното откровение на истината за човека. Когато изпълнява мисията да проповядва Евангелието, тя засвидетелства на човека, в името на Христос, собственото му достойнство и призиванието за общение с хората; тя го наставлява с изискванията за справедливост и мир, съобразени с Божията премъдрост.

2032 2420 Църквата дава морална преценка в икономическата и социалната област, „когато основните права на личността или спасението на душите го изискват“¹⁶¹. В моралната област тя има една мисия, различна от тази на политическата власт: Църквата се грижи за времевите страни на общото благо, доколкото те служат на Върховното благо – наша върховна цел. Тя се стреми да внуши правилно поведение в отношенията 2246 към земните блага и в социално-икономическите взаимоотношения.

¹⁵⁸ Вж. Дан. 3, 79-81.

¹⁵⁹ Вж. Бит. 2, 19-20; 9, 1-4.

¹⁶⁰ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 23: AAS 58 (1966) 1044.

¹⁶¹ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1100.

2421 Социалното учение на Църквата се е развило в XIX в. при срещата на Евангелието с модерното индустриално общество с новите му структури на производство на блага за потребление, с новото схващане за обществото, за държавата и за властта, с неговите нови форми на труд и на собственост. Развитието на църковното учение в икономическата и социалната област за свидетелства постоянната ценност на учението на Църквата, а също и истинския смисъл на нейното Предание, вечно живо и действено.¹⁶²

2422 Социалното учение на Църквата е сбор от доктрини, който се оформя в зависимост от това как Църквата тълкува историческите събития в светлината на словото, разкрито от Исус Христос с помощта на Свети Дух.¹⁶³ Това учение става толкова по-приемливо за хората с добра воля, колкото повече вдъхновява поведението на вярващите. 2044

2423 Социалното църковно учение предлага принципи за размисъл. То формулира критерии за преценка, ориентира действията.

Всяка система, според която социалните отношения се определят изцяло от икономически фактори, е противна на природата на човешката личност и на действията ѝ.¹⁶⁴

2424 Теория, която прави от ползата изключително правило и крайна цел на икономическата дейност, е морално неприемлива. Алчният стремеж за пари неминуемо води до порочни резултати. Той е една от причините за многобройните конфликти, които нарушават социалния ред.¹⁶⁵ 2317

Система, която „жертва основните права на хората и групите в полза на колективната организация на производството“, е противна на човешкото достойнство.¹⁶⁶ Всяка практика, свеждаща хората до чисти средства за печалба, забравя човека, води до идолопоклонството към парите и допринася за разпространението на атеизма. „Не можете да служите на Бога и на мамона“ (*Мат.* 6, 24; *Лук.* 16, 13).

¹⁶² Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 3: AAS 83 (1991) 794-796.

¹⁶³ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 1: AAS 80 (1988) 513-514; *Ibid.*, 41: AAS 80 (1988) 570-572.

¹⁶⁴ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 24: AAS 83 (1991) 821-822.

¹⁶⁵ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 63: AAS 58 (1966) 1085; IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 7: AAS 73 (1981) 592-594; *Id.*, Litt. enc. *Centesimus annus*, 35: AAS 83 (1991) 836-838.

- 676 2425 Църквата отхвърли тоталитарните и атеистичните идеологии, асоцииращи се в наше време с „комунизма“ и със „социализма“. Тя отхвърли също и индивидуализма и абсолютния примат на пазарния закон върху човешкия труд в „капиталистическата практика“¹⁶⁷. Регулирането на икономиката само чрез централизирано планиране покварява из основи социалните връзки. Регулирането € само чрез закона за пазара не може да осъществи социалната справедливост, „защото има много обществени нужди, които нямат достъп до пазара“¹⁶⁸.
1886 Трябва да се подпомага разумното регулиране на пазара и на икономическите инициативи според една справедлива йерархия на ценностите за общото благо.

IV. Икономическата дейност и социалната справедливост

- 1928 2426 Развитието на икономическите дейности и нарастването на производството са предназначени за задоволяване нуждите на човешките същества. Икономическият живот не цели само да увеличи производствените блага, да повиши печалбата или мощта; той е създаден преди всичко в услуга на хората; на целия човек и на цялата човешка общност. Макар да се осъществява по собствените си методи и закони, икономическата дейност трябва да се упражнява в границите на моралния ред, според социалната справедливост, за да отговори на Божия промисъл за човека.¹⁶⁹
- 307 2427 Човешкият труд произхожда непосредствено от хората, създадени по образ Божи и призвани да продължат заедно с другите и
378 за другите делото на Сътворението, владеейки земята.¹⁷⁰ Трудът следователно е задължение: „който не иска да се труди, не бива и да яде“ (2 Сол. 3, 10).¹⁷¹ Трудът почита даровете на Създателя и получените таланти. Той може да бъде също изкупител. Изтърпявайки
531 мъката на труда¹⁷² в единение с Исус, работника от Назарет и разпнатия на Голгота, човек сътрудничи по особен начин на Божия Син в Неговото изкупително дело. Той се проявява като ученик на Хрис-

¹⁶⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 65: AAS 58 (1966) 1087.

¹⁶⁷ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 10: AAS 83 (1991) 804-806; *Ibid.*, 13: AAS 83 (1991) 809-810; *Ibid.*, 44: AAS 83 (1991) 848-849.

¹⁶⁸ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 34: AAS 83 (1991) 836.

¹⁶⁹ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 64: AAS 58 (1966) 1086.

¹⁷⁰ Вж. *Бит.* 1, 28; CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1052-1053; IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 31: AAS 83 (1991) 831-832.

¹⁷¹ Вж. *1 Сол.* 4, 11.

¹⁷² Вж. *Бит.* 3, 14-19.

тос, носейки кръста си всеки ден в делото, което е призван да изпълни.¹⁷³ Трудът може да бъде средство за осветяване и одухотворяване на земната действителност в Духа на Христос.

2428 В труда човек упражнява и осъществява една част от способностите, вложени в природата му. Първостепенната ценност на труда се дължи на самия човек, който е негов автор и получател. Трудът е за човека, а не човекът за труда.¹⁷⁴ 2834 2185

Всеки трябва да може да получава чрез труда средствата да задоволи живота си и този на близките си и да служи на човешката общност.

2429 Всеки има *право на икономическа инициатива*, всеки е длъжен да използва законно заложибите си, за да допринесе за ползотворно изобилие за всички и да получи справедливите плодове на своите усилия. Човек трябва да се старее да изпълнява разпоредбите, установени от законната власт за общото благо.¹⁷⁵

2430 *Икономическият живот* засяга различни, често противоречиви интереси. Така се обяснява появата на конфликтите, които го характеризират.¹⁷⁶ Ръководителите на предприятия, представителите на трудещите се, например на профсъюзните обединения и евентуално обществените власти, трябва да се стремят да ограничат конфликтите чрез преговори, които зачитат правата и задълженията на всеки социален партньор.

2431 *Отговорността на държавата*. „Икономическата дейност, поспециално пазарната икономика, не може да се развива в институционален, юридически и политически вакуум. Тя предполага да бъдат осигурени гаранциите за лична свобода и частна собственост, а също и стабилна валута и действени социални служби. Главното задължение на държавата е обаче да осигури стабилност на тези гаранции, за да могат хората, които работят и произвеждат, да се ползват от плода на своя труд и следователно да се чувстват стимулирани, за да го изпълняват ефективно и честно. ... Държавата е задължена да контролира и да ръководи спазването на човешките права в икономическия сектор. В тази област обаче главната отговор-

1908 1883

¹⁷³ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 27: AAS 73 (1981) 644-647.

¹⁷⁴ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 6: AAS 73 (1981) 589-592.

¹⁷⁵ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 32: AAS 83 (1991) 832-833; *Ibid.*, 34: AAS 83 (1991) 835-836.

¹⁷⁶ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 11: AAS 73 (1981) 602-605.

ност не е на държавата, а на институциите и на различните групи и обединения, които съставят обществото.¹⁷⁷

- 2415 2432 *Ръководителите на предприятия* носят пред обществото икономическа и екологическа отговорност за дейностите си.¹⁷⁸ Те са длъжни да се съобразяват с благо на лицата, а не само да търсят увеличение на печалбите. Последните са необходими, разбира се. Те позволяват да се направят капиталовложения, които осигуряват бъдещето на предприятията и гарантират трудовата заетост.

2433 *Достъпът до работа* и професия трябва да бъде открит за всички без несправедлива дискриминация на мъже и жени, здрави и инвалиди, местни жители и емигранти.¹⁷⁹ В зависимост от обстоятелствата обществото трябва от своя страна да помага на гражданите да си намерят работа и професия.¹⁸⁰

- 1867 2434 *Справедливото заплащане* е законен плод на труда. Да се откаже или да се удържи може да бъде тежка неправда.¹⁸¹ За да се установи справедливо възнаграждение, трябва да се държи сметка за нуждите на всеки и за извършената от него работа. „Трудът трябва да се заплаща така, че в зависимост от функциите и производителността, положението на предприятието и общото благо, да осигури на човека и на близките му необходимите му средства за достоен живот в материален, социален, културен и духовен план.¹⁸² Споразумението на страните не е достатъчно, за да оправдае морално увеличението на заплатата.

2435 *Стачката* е морално законна, когато е необходима като неизбежно средство с оглед постигане на съразмерна печалба. Тя е морално недопустима, когато се придружава от насилия или още, ако се определят цели, които не са пряко свързани с условията на труда или са противни на общото благо.

¹⁷⁷ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 48: AAS 83 (1991) 852-853.

¹⁷⁸ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

¹⁷⁹ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 19: AAS 73 (1981) 625-629; *Ibid.*, 22-23: AAS 73 (1981) 634-637.

¹⁸⁰ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 48: AAS 83 (1991) 852-854.

¹⁸¹ Вж. *Лев.* 19, 13; *Втор.* 24, 14-15; *Иак.* 5, 4.

¹⁸² CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 67: AAS 58 (1966) 1088-1089.

2436 Несправедливо е да не се заплаща на съответната социална организация сумата, определена от законните власти за осигуровка.

Лишаването от работа поради липса на работни места за този, който е станал негова жертва, почти винаги означава засягане на достойнството му и заплахата за равновесието на живота. Освен понесената лична щета от безработицата произтичат и многобройни рискове за неговото семейство.¹⁸³

V. Справедливост и международна солидарност

2437 „Неравенството на ресурсите и икономическите средства в международен план е такова, че предизвиква истинска „пропаст“ между нациите.“¹⁸⁴ От едната страна са тези, които държат и увеличават средствата за развитие, а от другата страна – онези, които натрупват дългове. 1938

2438 Различни причини от религиозно, политическо, икономическо и финансово естество придават днес „световно измерение на социалния проблем“¹⁸⁵. Необходима е солидарност между нациите, чиято политика вече е взаимозависима. Тя е още по-необходима, когато става дума да се блокират „покварени механизми“, които са пречка за развитието на слабо развитите страни.¹⁸⁶ Противозаконните, дори лихварски финансови системи¹⁸⁷, престъпните търговски връзки между нациите, надпреварата във въоръжаването трябва да се заменят с общо усилие да се насочат ресурсите към морални, културни и икономически цели на развитие, като се „преоценят преимуществата и йерархията на ценностите“¹⁸⁸. 1911 2315

2439 *Богатите нации* носят тежка морална отговорност по отношение на онези, които не могат сами да осигурят средства за развитието си или им е било попречено от трагични исторически събития. Да се подпомагат слабите страни е дълг на солидарност и милосър-

¹⁸³ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Laborem exercens*, 18: AAS 73 (1981) 622-625.

¹⁸⁴ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 14: AAS 80 (1988) 526-528.

¹⁸⁵ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 9: AAS 80 (1988) 520-521.

¹⁸⁶ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 17: AAS 80 (1988) 532-533; *Ibid.*, 45: AAS 80 (1988) 577-578.

¹⁸⁷ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 35: AAS 83 (1991) 836-838.

¹⁸⁸ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 28: AAS 83 (1991) 828.

дие, а също така и дълг на справедливост, особено ако благосъстоянието на богатите страни е натрупано по несправедлив начин.

2440 *Пряката помощ* представлява своеобразен отговор на непосредствените нужди, причинени например от природни бедствия, епидемии и т.н. Но тя не е достатъчна, за да поправи тежките щети, които са резултат от бедствените положения, нито да задоволи трайно нуждите. Трябва да се преобразуват икономическите и финансовите международни институции, за да установят по-добри и справедливи взаимоотношения със слабо развитите страни.¹⁸⁹ Трябва да се подкрепят усилията на бедните страни, работещи за развитието и за освобождението си.¹⁹⁰ Този принцип трябва да се прилага главно в областта на земеделието. Селяните, особено в Третия свят, са преобладаващата маса от бедните.

1908 2441 В основата на всяко пълно развитие на човешкото общество стои растежът на чувството за Бога и познаването на себе си. Тогава развитието на човешкото общество увеличава материалните блага и ги поставя в служба на личността и на свободата ѝ. То намалява мизерията и икономическата експлоатация. То увеличава уважението към културните идентичности и откритостта за трансцендентното.¹⁹¹

899 2442 На църковните пастири не подобава да се намесват пряко в политическото устройство и в организацията на социалния живот. Тази задача е присъща на *вярващите миряни*, действащи по свой собствен почин със съгражданите си. Социалната дейност може да съдържа многобройни конкретни пътища. Тя винаги е за общото благо и е съобразена с евангелското послание и учението на Църквата. Вярващите миряни трябва да „вдъхват живот на земната действителност с християнско усърдие и да се държат като справедливи творци на мира и на справедливостта“¹⁹².

¹⁸⁹ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 16: AAS 80 (1988) 531.

¹⁹⁰ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 26: AAS 83 (1991) 824-826.

¹⁹¹ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 32: AAS 80 (1988) 556-557; Id., Litt. enc. *Centesimus annus*, 51: AAS 83 (1991) 856-857.

¹⁹² IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, 47: AAS 80 (1988) 582; вж. *Ibid.*, 42: AAS 80 (1988) 572-574.

VI. Любов към бедните 2544-2547

2443 Бог благославя тези, които помагат на бедните, и осъжда онези, които не се интересуват от тях: „Томува, който ти проси, давай, и не се отвърщай от оногова, който ти иска назаем“ (*Мат.* 5, 42). „Даром получихте, даром давайте“ (*Мат.* 10, 8). По това, що са сторили на бедните, Исус Христос ще познае своите избраници.¹⁹³ „Когато ... на бедни се благовества“, това е знак за присъствието на Христа (*Мат.* 11, 5).¹⁹⁴ 786, 525
544, 853

2444 „Любовта на Църквата към бедните ... е част от постоянното Предание.“¹⁹⁵ Тя се вдъхновява от Евангелието на блаженствата¹⁹⁶, от бедността на Исус¹⁹⁷ и от вниманието му към бедните¹⁹⁸. Любовта към бедните е също една от подбудите човек „да се труди, като върши с ръцете си полезното, за да има що да отдели ономува, който се нуждае“¹⁹⁹. Тя не се простира само до материалната бедност, но се отнася също и до многобройните форми на културна и религиозна нищета.²⁰⁰ 1716

2445 Любовта към бедните е несъвместима с прекомерната любов към богатството и егоистичната му употреба: 2536

„Дойдете сега вие, богатите; плачете и ридайте за бедите, които идат върху вас. Богатството ви изгни, и дрехите ви молци изядоха. Златото ви и среброто ръждяса, и ръждата им ще бъде свидетелство против вас и ще изяде плътта ви като огън: събрали сте си съкровища за последни дни; Ето, заплатата, що сте задържали от работниците, които пожънаха нивите ви, вика, и виковете на жетварите стигнаха до ушите на Господа Саваота. Живяхте разкошно на земята и се наслаждавахте, угоихте сърцата си като в ден на заклание. Осъдихте, убихте праведника; и той ви се не противи“ (*Иак.* 5, 1-6). 2547

2446 Св. Йоан Златоуст настойчиво напомни: „Да не споделяте с бедните собствените си блага, това значи да ги обирате и да им отнемате живота. Не са наши блага, които ние притежаваме, а техни.“²⁰¹ „Трябва да изпълним първо задълженията на справедли- 2402

¹⁹³ Вж. *Мат.* 25, 31-36.

¹⁹⁴ Вж. *Лук.* 4, 18.

¹⁹⁵ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centessimus annus*, 57: AAS 83 (1991) 862-863.

¹⁹⁶ Вж. *Лук.* 6, 20-22.

¹⁹⁷ Вж. *Мат.* 8, 20.

¹⁹⁸ Вж. *Марк.* 12, 41-44.

¹⁹⁹ Вж. *Еф.* 4, 28.

²⁰⁰ Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centessimus annus*, 57: AAS 83 (1991) 863.

востта от страх да не би да се дава като дар на милосърдие това, което вече по справедливост е дължимо²⁰²:

„Когато даваме на бедните необходимите неща, ние не проявяваме лична щедрост, но им даваме това, което е тяхно. Ние изпълняваме много повече един дълг на справедливостта, отколкото едно дело на милосърдие.“²⁰³

- 1460 2447 *Милосърдните дела* са дела на любов, с които ние идваме на помощ на нашия ближен в неговите телесни и духовни нужди.²⁰⁴ Да поучиш, да съветваш, да утетиш, да насърчаваш са дела на духовно милосърдие, както и да се прощава и да се проявява търпение. Делата на телесно милосърдие се състоят именно в това да нахраниш гладните, да подслониш бездомните, да облечеш просящите, да посетиш болните и затворниците, да погребеш мъртвите.²⁰⁵ Между тези постъпки милостинята, дадена на бедните²⁰⁶, е едно от главните доказателства за братска любов: тя е също праведно богоугодно дело²⁰⁷:

- 1038, 1969 „Който има две дрехи, нека даде ономува, който няма; и който има храна, нека прави същото“ (*Лук.* 3,11). „Но давайте милостиня според силите си; тогава всичко у вас ще бъде чисто“ (*Лук.* 11, 41). „Ако един брат или сестра са голи и нямат дневната храна, а някой от вас им рече: „идете си с миром, грейте се и насищайте се“, пък не им даде, що е потребно за тялото, – каква полза?“ (*Иак.* 2, 15-16)²⁰⁸

- 1084 2448 „Под тези многобройни форми: материална нищета, несправедливо насилие, физически и психически недъзи и най-последно смъртта
386 *човешката мизерия* е очебиен знак за естественото състояние на немощ, в което човек се намира от първородния грях, и за нуждата от спасение. Ето защо тя привлече състраданието на Христос Спасителя, който я пое върху Себе Си и се уподоби на най-малките Свои братя. Затова обременените от мизерията са обект на *любов и пред-
1586 почитание* от страна на Църквата, която от възникването си, въпреки изневерите на много от членовете си, не е спряла да работи, за да им помага, да ги защитава и да ги освобождава. Тя върши това с

²⁰¹ SANCTUS IOANNES CHRYSOSTOMUS, *In Lazarum*, concio 2, 6: PG 48, 992.

²⁰² CONCILIUM VATICANUM II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, 8: AAS 58 (1966) 845.

²⁰³ SANCTUS GREGORIUS MAGNUS, *Regula pastoralis* 3, 21, 45: SC 328, 394 (PL 77, 87).

²⁰⁴ Вж. *Ис.* 58, 6-7; *Евр.* 13, 3.

²⁰⁵ Вж. *Мат.* 25, 31-46.

²⁰⁶ Вж. *Тов.* 4, 5-11; *Сир.* 17, 18.

²⁰⁷ Вж. *Мат.* 6, 2-4.

²⁰⁸ Вж. *1 Иоан.* 3, 17.

многобройни благотворителни дела, които са необходими винаги и навсякъде.²⁰⁹

2449 Всякакъв вид юридически наредби още от Стария Завет (годината на опрощаване на дълговете; забраната за вземането на лихва и приемането на залог; задължението за десетъка; ежедневното плащане на надниците; правото на баберкуване) отговарят на учението на Второзаконието: „Защото сиромаси ще има винаги в земята; затова ти и заповядвам: отваряй ръката си за твоя брат, за твоя беден и твоя сиромас в земята ти“ (Втор. 15, 11). Исус прави Свое това слово: „Защото сиромасите всякога имате при себе си, а Мене не всякога“ (Иоан. 12, 8). Така Той не смята за преходна пламенността на древните пророци: „Да прикупуваме неимотни със сребро, и сиромаси за двои обуца...“ (Ам. 8, 6), а Той ни приканва да видим присъствието Му в бедните, които са Негови братя²¹⁰:

1397

В деня, в който майка € я упрекна, че поддържа вкъщи бедни и недъгави, св. Роза от Лима (Vita) € каза: „Когато служим на бедните и болните, ние сме благоуханието на Христос.“²¹¹

786

Накратко

2450 „Не кради“ (Втор. 5, 19). „Нито крадци, ни користолюбци, ни пияници, нито хулители, ни гребители няма да наследят Царството Божие“ (1 Кор. 6, 10).

2451 Седмата заповед повелява практика на справедливост и любов в управлението на земните блага и плодовете на човешкия труд.

2452 Благата на сътворението са предназначени за целия човешки род. Правото на частна собственост не отменя всеобщото предопределение на богатата.

2453 Седмата заповед осъжда кражбата. Кражбата е обсебване благото на ближния против разумната воля на собственика.

2454 Всеки начин да се вземе и ползва неправомерно благото на ближния е противно на седмата заповед. Стореното зло изисква обезщетение. Договорното право изисква реституция на отнетото благо.

²⁰⁹ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Libertatis conscientia*, 68: AAS 79 (1987) 583.

²¹⁰ Вж. *Мат.* 25, 40.

²¹¹ P. HANSEN, *Vita mirabilis [...] venerabilis sororis Rosae de sancta Maria Limensis*, (Romae 1664) p. 200.

- 2455 *Моралният закон забранява деяния, които с търговски или тоталитарни цели предизвикват заробване на хората – да ги купуват, да ги продават и да ги разменят като стока.*
- 2456 *Даденото от Създателя господство над минералните, растителните и животинските ресурси на вселената не може да бъде отделено от спазването на моралните задължения, включително и към идните поколения.*
- 2457 *Животните са поверени на управлението на човека, който им дължи своята благосклонност. Те могат да служат за справедливо задоволяване нуждите на хората.*
- 2458 *Църквата дава мнение за икономическите и социалните въпроси, когато основните права на личността и спасението на душите изискват това. Тя се грижи за общото земно благо на хората на основание неговото предназначение за Върховното благо – нашата крайна цел.*
- 2459 *Човекът е творец, център и цел на целия икономически и социален живот. Основен елемент в социалния въпрос е създадените от Бога блага, предназначени за всички, да достигнат действително до всички според справедливостта и с помощта на любовта.*
- 2460 *Първостепенната ценност на труда се дължи на самия човек, който е негов автор и получател. Посредством своя труд човек участва в делото на Сътворението. Когато е свързан с Христос, трудът може да бъде изкупителен.*
- 2461 *Истинският напредък е напредък на цялостния човек. Трябва да се увеличава способността на всяка личност да отговоря на призиванието си, следователно на Божия зов.²¹²*
- 2462 *Милостинята, дадена на бедните, е доказателство за братско милосърдие; тя също е праведно и богоугодно дело.*
- 2463 *В многобройните човешки същества, останали без хляб, без покрив, без място, как да не разпознаем Лазар, гладния просяк от притчата?²¹³ Как да не чуем Исус: „Мене сте го сторили“ (Мат. 25, 45)?*

²¹² Вж. IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Centesimus annus*, 29: AAS 83 (1991) 828-830.

²¹³ Вж. Лук. 16, 19-31.

Член 8 ОСМАТА ЗАПОВЕД

„Не лъжесвидетелствай против ближния си“ (Изх. 20, 16).

„Слушали сте още, че бе казано на древните: „клетва не престъпняй, а изпълнявай пред Господа клетвите си“ (Мат. 5, 33).

2464 Осмата заповед забранява да се изопачава истината във взаимоотношенията с ближния. Това морално предписание произтича от призванието на светия народ да бъде свидетел на своя Бог, Който е и Който иска истината. Нарушенията срещу истината изразяват с думи и дела отказ да се обвържеш с моралната честност. Те са основни неправди срещу Бога и разрушават основите на Завета.

I. Живот в истината

2465 Старият Завет потвърждава, че *Бог е източник на всяка истина*. Неговото Слово е истина.²¹⁴ Неговият Закон е истина²¹⁵: „Твоята истина е от рода в род“ (Пс. 118, 90).²¹⁶ Понеже Бог е „Верен“ (Рим. 3, 4), членовете на неговия народ са призвани да живеят в истината.²¹⁷ 215

2466 В Исус Христос се прояви цялата истина. Пълен „с благодат и истина“²¹⁸, Той е „светлината на света“ (Иоан. 8, 12), *Той е истината*.²¹⁹ „Всякой вярващ в Мене да не остане в тъмнината.“²²⁰ Ученикът на Христос пребъдва в словото и ще познае истината, която ще го направи свободен²²¹ и която ще го освети²²². Да се следва Исус, това значи да се живее в Духа на истината²²³, която Отец изпрати в Негово име²²⁴ и която води към всяка истина (Иоан. 16, 13). Исус 2153

²¹⁴ Вж. *Притч.* 8, 7; 2 *Цар.* 7, 28.

²¹⁵ Вж. *Пс.* 118, 142.

²¹⁶ Вж. *Лук.* 1, 50.

²¹⁷ Вж. *Пс.* 118, 30.

²¹⁸ Вж. *Иоан.* 1, 14.

²¹⁹ Вж. *Иоан.* 14, 6.

²²⁰ Вж. *Иоан.* 12, 46.

²²¹ Вж. *Иоан.* 8, 31-32.

²²² Вж. *Иоан.* 17, 17.

²²³ Вж. *Иоан.* 14, 17.

²²⁴ Вж. *Иоан.* 14, 26.

учи учениците си в безусловна любов към истината: „Но думата ви да бъде: да, да; не, не“ (Мат. 5, 37).

2104 2467 Човек се стреми естествено към истината. Той е длъжен да я уважава и да я засвидетелства: „По силата на достойнството им като личности всички хора ... и се стремят по своята природа и са морално задължени да търсят истината, преди всичко тази, която се отнася до религията. Те са длъжни също да приемат истината, щом я опознаят, и да съгласуват целия си живот според изискванията на истината.“²²⁵

1458 2468 Истината като праволинейност на действието и човешкото слово се нарича *истинност*, искреност или откровеност. Истината или истинността е добродетел, която се състои в това да се покажеш истински в делата си и да казваш истината в думите си, предпазвайки се от двуличиe, престореност и лицемерие.

1807 2469 „Хората не биха могли да живеят заедно, ако не изпитваха взаимно *доверие*, т.е. ако не си казваха истината.“²²⁶ Добродетелта на истината справедливо отдава на ближния дължимото. Истинността спазва справедливото равновесие между това, което трябва да бъде показано, и тайната, която трябва да бъде запазена: тя включва честността и дискретността. В справедливостта „човек е длъжен да казва честно истината на другия човек“²²⁷.

2470 Ученикът на Христос приема да „живее в истина“, т.е. в простотата на един живот, съобразен с примера на Господа, и в Неговата истина. „Ако кажем, че имаме общение с Него, а ходим в тъмнината, ние лъжем и не постъпваме по истината“ (1 Йоан. 1, 6).

II. „Да свидетелствам за истината“

1816 2471 Пред Пилат Христос отговори: „Дойдох на света, за да свидетелствам за истината.“²²⁸ Християнинът не трябва да се срамува „от страданията на Господа нашего Иисуса Христа“ (2 Тим. 1, 8). В

²²⁵ CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 931.

²²⁶ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 109, a. 3, ad 1: Ed. Leon. 9, 418.

²²⁷ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 109, a. 3: Ed. Leon. 9, 418.

²²⁸ Вж. Йоан. 18, 37.

случаите, които изискват засвидетелстване на вярата, християнинът трябва да я изповядва недвусмислено по примера на свети Павел пред съдиите му. Той трябва да пази „непорочна съвест пред Бога и пред човечите“ (Деян. 24, 16).

2472 Дълг на християните е да участват в живота на Църквата и той ги подбужда да действат като *свидетели на Евангелието* и на задълженията, произтичащи от него. Това свидетелство е предаване на вярата с думи и дела. Свидетелството е дело на справедливост, което потвърждава и дава възможност да се познае Истината²²⁹: 863, 905
1807

„Всички християни, навсякъде където живеят, са длъжни да проявяват ... с примера на живота си и свидетелството на словото си новия човек, в когото са облечени чрез Кръщението, и силата на Св. Дух, Който ги укрепил чрез Миропомазването.“²³⁰

2473 *Мъченичеството* е върховното свидетелство, дадено за истината на вярата. То означава доказателство, което стига до смъртта. Мъченичеството свидетелства за Христос, умрял и възкръснал, с Когото мъченикът е свързан чрез любовта. Мъченикът свидетелства за истината на вярата и християнското учение. Той приема насилствената смърт: „Оставете ме да стана храна на зверовете. Чрез тях ще мога да достигна до Бога.“²³¹ 852
1808
1258

2474 С най-голяма грижа Църквата събира спомените за тези, които са отдали живота си, за да свидетелстват вярата си. Това са Деянията на Мъчениците. Те представляват архивите на Истината, написани с кървави букви:

„Нищо не ще ми помогнат очарованията на този свят, нито царствата на този век. По-добре е за мене да умра, за да се съединя с Исус Христос, отколкото да владее цялата земя. Аз търся именно Него, Който умря за нас; Него искам, Който възкръсна за нас. Моето раждане наближава...“²³² 1011

„Аз Те благославям, че Си ме намерил достоен за този ден и час, достоен да бъде причислен към Твоите мъченици Ти удържа обещанието Си, Боже на верността и на истината. Аз Те възхвалявам и Те благославям за тази благодат и за всяко нещо. Аз Те прославям чрез веч-

²²⁹ Вж. *Мат.* 18, 16.

²³⁰ CONCILIUM VATICANUM II, Decr. *Ad gentes*, 11: AAS 58 (1966) 959.

²³¹ SANCTUS IGNATIUS ANTIOCHENUS, *Epistula ad Romanos*, 4, 1: SC 10bis, p. 110 (FUNK 1, 256).

²³² SANCTUS IGNATIUS ANTIOCHENUS, *Epistula ad Romanos*, 6, 1: SC 10bis, p. 114 (FUNK 1, 258-260).

ния и небесен Първосвещеник, Исус Христос, Твоя многообичан Син. Чрез Него слава на Тебе с Него и на Духа сега и вовеки веков. Амин.²³³

III. Прегрешенията против истината

2475 Учениците на Христа, облечени „в новия човек, създаден по Бога в правда и светост на истината“ (Еф. 4, 24), отхвърлили лъжата (Еф. 4, 25), трябва да оставят „всяка злоба и всяко коварство, всяко лицемерие, завист и клевета“ (1 Петр. 2, 1).

- 2152 2476 *Лъжесвидетелстване и клетвонарушение.* Когато е изказано публично, едно твърдение, противоречащо на истината, придобива особена тежест. Пред съда то става лъжесвидетелство.²³⁴ Когато е дадено под клетва, то става клетвонарушение. Тези начини на действие допринасят или да се осъди един невинен, или да се оправдае един виновен, или да се увеличи наказанието, наложено на обвиняемия.²³⁵ Те компрометират тежко справедливостта и безпристрастието на произнесената от съдиите присъда.

2477 *Зачитането на доброто име* на личността забранява всяко поведение и всяко слово, които могат да причинят несправедлива щета.²³⁶ Счита се за виновен:

- в *необосновано съждение* – този, който дори мълчаливо приема като истинска без достатъчно основание една морална вина в ближния;
- в *злословие* – този, който без обективно основание разкрива недостатъците и грешките на ближния на лица, които не го познават;²³⁷
- в *клевета* – този, който с доводи, противоречащи на истината, вреди на доброто име на другите и дава повод за лъжливото мнение по отношение на тях.

2478 За да се избегне необоснованото съждение, всеки трябва да се старее да тълкува, доколкото това е възможно, в благоприятен смисъл мислите, думите и делата на ближния си:

„Всеки добър християнин трябва да бъде по-склонен да се присъедини към мнението на ближния, отколкото да го осъди. Ако не може да го

²³³ *Martyrium Polycarpi*, 14, 2-3: SC 10bis, p. 228 (FUNK 1, 330-332).

²³⁴ Вж. *Притч.* 19, 9.

²³⁵ Вж. *Притч.* 18, 5.

²³⁶ Вж. CIC canon 220.

²³⁷ Вж. *Сир.* 21, 28.

приеме, да го попита как той го разбира; ако го разбира зле, нека да го поправи с любов; ако това не е достатъчно, да се търсят всички подходящи средства, та разбирайки добре грешката си, той да се спаси.⁴²³⁸

2479 Злословието и клеветата рушат *доброто име* и *честта на ближния*. Но честта е обществено свидетелство за човешкото достойнство и всеки се ползва с естествено право на чест за своето име, за своята репутация и уважение. Така злословието и клеветата навреждат на добродетелите справедливост и любов. 1753

2480 Осъдително е всяко слово или поведение, което чрез *ласкателство, подмазване и угодничество* насърчава и подкрепя ближния за злонамереност в неговите постъпки и поквареност в поведението му. Ласкателството е тежък грях, ако води до съучастие в пороци и тежки грехове. Желанието да направиш услуга или приятелството не оправдават двуличието. Ласкателството е простителен грях, когато личността желае само да се хареса, да избягва злото, да посрещне някоя нужда, да извлече законна облага.

2481 *Самохвалството* или самоизтъкването представлява грях срещу истината. Същото се отнася и за *иронията*, която цели да подцени някого, като осмее по злонамерен начин дадена страна от поведението му.

2482 „Лъжата се състои в това да се казват неверни неща с намерение да се измами.“⁴²³⁹ Спасителят разобличава лъжата като дяволско дело: „Ваш баща е дяволът ... в него няма истина. Кога говори лъжа, своето говори, защото е лъжец и баща на лъжата“ (*Иоан.* 8, 44). 392

2483 Лъжата е най-пряко накърняване на истината. Да лъжеш, това означава да говориш или да действаш срещу истината, за да въведеш в заблуда. Разкъсвайки връзката на човека с истината и с ближния, лъжата оскърбява основната връзка на човека и словото му със Спасителя.

2484 *Тежестта на лъжата* се измерва в зависимост от природата на истината, която изопачава; според обстоятелствата; според намеренията на този, който я извършва; според щетите, понесени от тези, които са нейни жертви. Ако лъжата сама по себе си е прости- 1750

²³⁸ SANCTUS IGNATIUS DE LOYOLA, *Exercitia spiritualia*, 22: MHSI 100, 164.

²³⁹ SANCTUS AUGUSTINUS, *De mendacio*, 4, 5: CSEL 41, 419 (PL 40, 491).

телен грях, тя става смъртен грях, когато нанася тежки вреди на добродетелите справедливост и любов.

1756 2485 Лъжата е осъдителна по своята природа. Тя е оскверняване на словото, което има задача да съобщава на другите познатата истина. Съзнателното намерение да въведеш ближния в грешка с твърдения, противоречащи на истината, представлява липса на справедливост и любов. Вината е още по-тежка, когато намерението да измамиш може да има пагубни последици за тези, които са отклонени от истината.

1607 2486 Лъжата (защото е едно нарушение на добродетелта за истинност) е истинско насилие над другия. Тя го наранява в способността да му познава, което е условие за всяка преценка и решение. Лъжата съдържа в зародиш резединението на духовете и всички злини, които то поражда. Лъжата е пагубна за всяко общество; подкопава доверието между хората и скъсва нишката на социалните взаимоотношения.

1459 2487 Всяка грешка, извършена в ущърб на справедливостта и на истината, налага *задължението за възмездяване*, дори ако нарушителят е бил опростен. Когато е невъзможно да се поправи една вина публично, това трябва да се направи тайно. Ако този, който е понесъл щета, не може да бъде пряко обезщетен, трябва да получи морално удовлетворение в името на любовта. 2412 Това задължение за удовлетворение засяга също така грешките по отношение на доброто име на ближния. Това морално, а понякога и материално удовлетворение трябва да се прецени според размера на щетата, която е причинена. То задължава по съвест.

IV. Съблюдаване на истината

1740 2488 *Правото за съобщаване* на истината не е безусловно. Всеки трябва да съобразява живота си с евангелското предписание за братската любов. Любовта изисква в конкретни обстоятелства да се прецени дали трябва или не трябва да се разкрива истината пред този, който я иска.

2284 2489 Любовта и зачитането на истината трябва да диктуват отговора на всяко *искане на информация или осведомяване*. Доброто и сигурността на ближния, зачитането на частния му живот, общото благо са достатъчни основания, за да се премълчи това, което не трябва да се знае, или да се ползва дискретен израз. Задължението да се избегне подвеждане често повелява строго мълчание. Никой не е длъжен да разкрива истината на този, който няма право да я узнае.²⁴⁰

²⁴⁰ Вж. *Сир.* 27, 17; *Притч.* 25, 9-10.

2490 *Тайната на тайнството Изповед* е свещена и не може да се нарушава по никакъв повод. „Сакраменталната тайна е неприкосновена. Ето защо е абсолютно забранено на изповедника да предава грешника чрез думи или по какъвто и да е друг начин и по каквато и да е причина.“²⁴¹ 1467

2491 *Професионалните тайни* (пазени например за някои политици, военни, лекари, юристи) или признания, направени под секрет, трябва да бъдат пазени освен в изключителни случаи, в които запазването на тайната би причинило на този, който я доверява, на този, който я приема, или на трети лица много тежки щети, които могат да се избегнат само с разкриването на истината. Дори да не са били поверени под секрет, частните тайни, носещи вреда на ближния, не трябва да се съобщават без явна или достатъчно сериозна причина.

2492 Всеки трябва да проявява справедлива съдържаност по отношение личния живот на хората. Отговарящите за информацията трябва да спазват правилното съотношение между изискванията на общото благо и зачитането на личните права. Намесата на средствата за информация в личния живот на лица, заети с политическа и обществена дейност, е осъдително, доколкото засяга интимния им живот и свободата им. 2522

V. Използване на обществените средства за комуникация

2493 В съвременното общество средствата за комуникация играят главна роля в информацията, в повишаването на културата и образованието. Тази роля нараства с техническия прогрес, с изобилието и разнообразието на предаваните новини, с влиянието, упражнявано върху общественото мнение.

2494 Информацията чрез масмедииите служи на общото благо.²⁴² Обществото има право на информация, основана на истината, свободата, справедливостта и солидарността: 1906

„Правилното упражняване на това право изисква съобщението да бъде винаги достоверно по отношение на обекта и пълно при зачитане изискванията на справедливостта и любовта. То трябва да бъде честно

²⁴¹ CIC canon 983, § 1.

²⁴² Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Decr. *Inter mirifica*, 11: AAS 56 (1984) 148-149.

и подходящо, т.е. при получаването и при разпространяването на новините трябва да се спазват абсолютно моралните закони, правата и достойнството на човека.²⁴³

- 906 2495 „Необходимо е всички членове на обществото да изпълняват в тази област задълженията си за справедливост и истина. Те трябва да употребяват обществените средства за комуникация, за да съдействат за формиране и разпространение на здраво обществено мнение.“²⁴⁴ Солидарността се явява като следствие на правдивото и честно общуване, на свободния обмен на идеи, които благоприятстват взаимното опознаване и уважението към другите.
- 2496 Обществените средства за комуникация (в частност масмедииите) могат да породят известна пасивност у потребителите, правейки ги по-малко
2525 бдителни към съобщенията или спектаклите. Потребителите трябва да си наложат съдържаност и дисциплина спрямо масмедииите. Те трябва да съумеят да си оформят една просветлена и правдива съвест, за да се противопоставят по-лесно на неприлични влияния.
- 2497 В качеството си на професионалисти отговорните служители в пресата имат задължението при разпространяването на информацията да служат на истината и да не оскверняват любовта. Те трябва да полагат усилия да зачитат с еднаква загриженост природата на фактите и границите на критичните преценки по отношение на лицата. Трябва да избягват да отстъпват пред клеветничеството.
- 2237 2498 „В това отношение *гражданските власти* са натоварени със специални задължения на основание общото благо. Обществените власти трябва да защитават и да покровителстват истинската и справедлива свобода на информацията.“²⁴⁵ Обнародвайки закони и бдейки за приложението им, обществените власти трябва да подсиgurят условия медиите „да не причиняват тежки щети на обществените нрави и на обществения прогрес“²⁴⁶ чрез лошото използване на информацията. Обществените власти са длъжни да санкционират нарушенията на правата на всеки за запазване на доброто име и тайната на личния му живот. Те трябва да дават навреме и честно сведенията, които засягат общото благо или отговарят на основателни безпокойства на населението. Нищо не може да оправдае прибягването до фалшива информация, за да се манипулира общественото мнение чрез медиите. Тяхната намеса не трябва да засяга свободата на индивидите и групите.

²⁴³ CONCILIIUM VATICANUM II, Decr. *Inter mirifica*, 5: AAS 56 (1964) 147.

²⁴⁴ CONCILIIUM VATICANUM II, Decr. *Inter mirifica*, 8: AAS 56 (1964) 148.

²⁴⁵ CONCILIIUM VATICANUM II, Decr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

²⁴⁶ CONCILIIUM VATICANUM II, Decr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

2499 Моралът разобличава язвата на тоталитарните режими, които фалшифицират системно истината и упражняват чрез медиите господство над общественото мнение. Те „манипулират“ обвиняемите и свидетелите на обществени процеси, надяват се да осигурят тиранията си, задушавайки и потискайки всичко онова, което считат за „престъпни мнения“.

1903

VI. Истина, красота и свещено изкуство

2500 Доброто се съпровожда от безкористно духовно удоволствие и духовна красота. Истината носи в себе си също радостта и сиянието на духовната красота. Истината е красива сама по себе си. Истината на словото, разумен израз за тварната и нетварната действителност, е необходима на човека, надарен с разум. Но истината може също така да намери други, допълнителни форми на човешки израз, най-вече когато става дума да си припомним всичко неизразимо, което тя съдържа – дълбините на човешкото сърце, извисяването на душата и Тайната на Бога. Преди да се открие на човека чрез словото на истината, Бог му се открива чрез универсалния език на Сътворението, дело на Словото Му и на Неговата премъдрост; чрез реда и хармонията в космоса, които откриват за себе си и детето, и човекът на науката: „Защото от величието на хубостта у създанията ще се познае сравнително виновникът на тяхното битие“ (*Прем.* 13, 5), „Защото Той, Виновникът на хубавото, ги е създал“ (*Прем.* 13, 3).

1804

341

2129

Премъдростта е „дихание на Божията сила и чист излив на славата Вседержителя, затова нищо осквернено не ще влезе в нея. Тя е отраз на вечната светлина, чисто огледало на действието на Бога и образ на благодтта Му (*Прем.* 7, 25-26). Премъдростта е „по-хубава от слънцето и превъзхожда множеството звезди; в сравнение със светлината тя е по-горе; защото светлината се сменява с нощта, а на премъдростта не надвива злобата“ (*Прем.* 7, 29-30). „Аз я обикнах ... станах любител на хубостта €“ (*Прем.* 8, 2).

2501 Сътворен по образ Божи²⁴⁷, човек изразява също истината за своята връзка с Бога – Създател чрез красотата на художествените си произведения. *Изкуството* всъщност е форма на чисто човешко средство на изразяване; отвъд търсенето на жизнени потребности, общо за всички живи същества, то е безвъзмездно свръхизобилие на вътрешното богатство в човека. Възниквайки от дарен от Творе-

²⁴⁷ Вж. *Бит.* 1, 26.

²⁴⁸ Вж. *Прем.* 7, 17.

ца талант и от усилието на самия човек, изкуството е форма на практическа мъдрост, свързваща познания и умения²⁴⁸, за да даде форма на истината за действителността на език, достъпен за зрението и слуха. Изкуството съдържа по този начин известно подобие с дейността на Бога в създанието в рамките, в които то се вдъхновява от истината и любовта към хората. Както всяка друга човешка дейност, изкуството не е абсолютно самоцелно, а е предназначено и обогородено от върховната цел на човека.²⁴⁹

1156-1162 2502 *Свещеното изкуство* е истинско и красиво, когато съответства в своята форма на собственото си призвание: да припомни и да прослави във вярата и богопочитането трансцендентната Тайна на Бога, съвършената невидима Красота на Истината и Любовта, проявена в Христос, Който е „сияние на славата и образ на Неговата ипостас“ (Евр. 1, 3), „понеже в Него телесно обитава всичката пълнота на Божеството“ (Кол. 2, 9); духовната красота, отразена в Пресветата Дева, Майка Божия, ангелите и светиите. Истинското свещено изкуство води човека към богопочитане, към молитва и любов към Бога, Създателя и Спасителя, Свят и Осветител.

2503 Ето защо епископите, сами или чрез пълномощници, трябва да се грижат да поощряват свещеното изкуство, древно и ново, във всичките му форми и да отстраняват с набожна грижа от литургията и от свещените сгради всичко, което не е съобразено с истината на вярата и истинската красота на *свещеното* изкуство.²⁵⁰

Накратко

2504 *„Не лъжесвидетелствай против ближния си“* (Изх. 20, 16). *Учениците на Христа са облечени „в новия човек, създаден по Бога в правда и светост на истината“* (Еф. 4, 24).

2505 *Истината или правдивостта е добродетел, която се състои в това да се проявяваш истински в делата си и да казваш истината с думите си, предпазвайки се от двуличиe, престореност и лецемерие.*

²⁴⁹ Вж. PIUS XII, *Nuntius radiophonicus* (24 decembris 1955): AAS 48 (1956) 26-41; Id., *Nuntius radiophonicus sociis sodalitates iuvenum operariorum christianorum (J.O.C.)* (3 septembris 1950): AAS 42 (1950) 639-642.

²⁵⁰ Вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, 122-127: AAS 56 (1964) 130-132.

- 2506 Християнинът не трябва да се срамува „от страданията на Господа“ (2 Тим. 1, 8) в дела и думи. Мъченичеството е върховно доказателство, дадено за истината на вярата.
- 2507 Зачитането доброто име и честта на хората забранява всяко поведение или дума на злословие и клевета.
- 2508 Лъжата е говорене на неистина с намерението да се измами ближният.
- 2509 Провинението срещу истината изисква обезщетение.
- 2510 Златното правило помага да се различава в конкретни ситуации дали може или не да се разкрива истината на този, който я иска.
- 2511 „Сакраменталната тайна е неприкосновена.“²⁵¹ Професионалните тайни трябва да бъдат пазени. Доверените сведения, които нанасят щета на ближния, не трябва да се разгласяват.
- 2512 Обществото има право на информация, основана на истината, свободата и справедливостта. Трябва да се наложи съдържаност и дисциплина в употребата на обществените средства за комуникация.
- 2513 Изящните изкуства, но най-вече свещеното изкуство, „по своята природа са насочени да отразят по някакъв начин в човешките произведения безкрайната Божия красота; и те се посвещават толкова повече на Бога и на възвеличаването на Неговата възхвала и прослава, че нямат друга цел, освен да допринесат във висша степен да насочат човешките души към Бога“²⁵².

Член 9

ДЕВЕТАТА ЗАПОВЕД

„Не пожелавай дома на ближния си; не пожелавай жената на ближния си, нито роба му, ни робинята му, ни вола му, ни осела му – нищо, което е на ближния ти“ (Иzx. 20, 17).

„Всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си“ (Мат. 5, 28).

²⁵¹ CIC canon 983, § 1.

²⁵² CONCILIIUM VATICANUM II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, 122: AAS 56 (1964) 130-131.

- 377, 400 2514 Св. Йоан различава три вида желаниа или похот: похотта на плътта, похотта на очите и гордостта житейска.²⁵³ Според традиционната католическа катехеза деветата заповед осъжда плътската похотливост; десетата забранява пожелаване благого на ближния.
- 405 2515 В етимологичен смисъл думата „похот“ може да означава всяка форма на силна човешка страст. Християнското богословие е дало особен смисъл на вълнение на чувствен стремеж, който притиворечи на делото на човешкия разум. Св. апостол Павел я определя като бунт на плътта против духа.²⁵⁴ Тя произхожда от непослушанието на първородния грях.²⁵⁵ Тя развъртава моралните способности на човека и, без да е грях сама по себе си, го прави склонен да върши грях.²⁵⁶
- 362 2516 Тъй като е *сложно съществуване с дух и с тяло*, в човека има известно напрежение и се води борба на стремежи между „духа и плътта“. Но тази борба всъщност принадлежи на наследството на греха. Тя е едновременно последица и негово потвърждение. Тя участва във всекидневната практика на духовната борба:

Според апостола не става дума да презираме и осъждаме тялото, което с духовната душа съставя човешката природа и неговата личност. Напротив, той говори за действия или по-скоро за стабилни предразположения – добродетели и пороци, нравствено *добри или лоши*, които са плод на *подчинение* (в първия случай) и на *съпротива* (във втория случай) *при спасителното дело на Светия Дух*. Ето защо апостолът пише: „Ако живеем духом, по дух сме и длъжни да постъпваме“ (Гал. 5, 25).²⁵⁷

I. Очистване на сърцето

- 368 2517 Сърцето е средоточие на нравствената личност „Защото от сърцето излизат зли помисли, убийства, прелюбодеяния, блудства, кражби, лъжесвидетелства, хули“ (Мат. 15,19). Борбата срещу плътското желание минава през очистването на сърцето и практиката на въздържаността:

²⁵³ Вж. 1 Иоан. 2, 16 (Vulgata).

²⁵⁴ Гал. 5, 16. 17. 24; Еф. 2, 3.

²⁵⁵ Вж. Рим. 3, 11.

²⁵⁶ Вж. CONCILIUM TRIDENTINUM, Sess. 5^a, *Decretum de peccato originali*, canon 5: DS 1515.

²⁵⁷ IOANNES PAULUS II, 13, 1977 Litt. enc. *Dominum et vivificantem*, 55: AAS 78 (1986) 877-878.

„Дръж за простотата и ще бъдеш невинен, ще бъдеш като децата, които не познават злината, погубваща хората.“²⁵⁸

2518 Шестото блаженство гласи: „Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога“ (*Мат.* 5, 8). „Чистите сърца“ са тези, които са съгласували разума и волята си с изискванията на светостта Божия, главно в три области: любов²⁵⁹, целомъдрие или сексуална изправност²⁶⁰, любов към истината и истинската вяра²⁶¹. Съществува връзка между чистотата на сърцето, на тялото и на вярата: 94

Верните трябва да вярват членовете на Символа: „за да могат, вярвайки, да се подчиняват на Бога и, като се подчиняват, да живеят честно и, живеейки честно, да очистят сърцето си и, очиствайки сърцето си, да разберет това, което вярват“²⁶². 158

2519 На „чистите сърца“ е обещано да видят Бога лице с лице и да му бъдат подобни.²⁶³ Чистотата на сърцето е предварително условие за виждането на Бога. От днес тя ни позволява да *гледаме* като Бога, да приемаме другия като „ближен“. Тя ни позволява да възприемем човешкото тяло, нашето и това на ближния, като храм на Светия Дух, проява на божествената красота. 2548
2819
2501

II. Борбата за чистотата

2520 Кръщението дарява на този, който го получава, благодатта на очистването от всички грехове. Но кръстеният трябва да продължи да се бори срещу похотливостта на плътта и безпорядъчните желания. С Божията благодат се стига до чистота на сърцето: 1264

- чрез *добродетелта и дара на целомъдрието*, защото целомъдрието позволява да се обича с чисто и нераздвоено сърце; 2337
- чрез *чистотата на намерението*, която се състои в постоянния стремеж към истинската цел на човека: с чист поглед кръстеният да се стреми да се съобразява и да изпълнява във всяко нещо Божията воля²⁶⁴; 1752
- чрез *чистотата на погледа*, външен или вътрешен, с дисциплиниране на чувствата и въображението, с отказ от всяко удоволствие с нечисти мис- 1762

²⁵⁸ HERMAS, *Pastor* 27, 1 (mandatum 2,1): SC 53, 146 (FUNK 1, 70).

²⁵⁹ Вж. *1 Сол.* 4, 3-9; *2 Тим.* 2,22.

²⁶⁰ Вж. *1 Сол.* 4, 7; *Кол.* 3, 5; *Еф.* 4, 19.

²⁶¹ Вж. *Тим.* 1, 15; *1 Тим.* 1, 3-4; *2 Тим.* 2, 23-26.

²⁶² SANCTUS AUGUSTINUS, *De fide et Symbolo*, 10, 25: CSEL 25, 32 (PL 40, 196).

²⁶³ Вж. *1 Кор.* 13, 12; *1 Иоан.* 3, 2.

²⁶⁴ Вж. *Рим.* 12, 2; *Кол.* 1, 10.

ли, които ни карат да се отклоним от Божиите заповеди: „Погледът ... възбужда у безумните пощявка и пожелание“ (Прем. 15, 5);

2846 – чрез *молитвата*:

„Аз вярвах, че въздържанието се получава със собствените ми сили ... сили, които не познавах. И бях достатъчно глупав, за да не зная, че никой не може да бъде целомъдрен, ако Ти не му го дадеш. И наистина, Ти би го дал, ако с вътрешното си стенание бях чукал на Твоите уши, и ако с твърда вяра бих Ти поднесъл моята мъка.“²⁶⁵

2521 Чистотата изисква *святн*. Той е неразделна част от Умереността. Святнът предпазва интимността на личността. Той означава отказ да се разкрие това, което трябва да бъде скрито. Той е заповядан на целомъдрието, чиято деликатност изразява. Той ръководи погледите и жестовете съобразно с достойнството на хората и техния съюз.

2523 2522 Свенливостта предпазва тайната на хората и тяхната любов. Тя приканва към търпение и въздържание в любовната връзка; тя иска да бъдат изпълнени условията на дара и на окончателното взаимно обещание на мъжа и жената. Свенливостта е скромност. Тя внушава избора на облекло. Тя мълчи и проявява сдържаност там, където съществува рискът от нечисто любопитство. Тя се превръща в дискретност.

2523 Съществува свенливост в чувствата, както и за тялото. Тя протестира например срещу злоупотребата с еротичните реклами на човешкото тяло в някои издания или срещу подстрекванията на някои медии, които отиват твърде далеч в разкриване на интимния живот. Свенливостта налага начин на живот, който позволява да се устои на изкушенията на модата и влиянието на доминиращите идеологии.

2524 Формите, които свенливостта приема, се променят в различните култури. Навсякъде обаче тя остава едно предчувствие за духовното достойнство, свойствено на човека. Тя се ражда със събуждането на съвестта на субекта. Да се възпитават на свенливост децата и юношите, това означава да се събужда уважение към човешката личност.

2344 2525 Християнската чистота изисква *очистване на социалния климат*. Тя изисква от обществените средства за комуникация информация, която се грижи за честта и дискретността. Чистотата на сърцето освобождава от разпрос-

²⁶⁵ SANCTUS AUGUSTINUS, *Confessiones*, 6, 11, 20: CCL 27, 87 (PL 32, 729-730).

транения еротизъм и отклонява от зрелища, които благоприятстват разюзданост и заблуда.

2526 Това, което се нарича *дух на морална освободеност*, почива върху погрешно схващане за човешката свобода. За да се изгради свободата, е необходимо предварително да бъде възпитана в моралния закон. Подобава да се изисква от отговарящите за възпитанието да дават на младежта обучение, което да уважава истината, качествата на сърцето, нравственото и духовно достойнство на човека. 1740

2527 „Благовестието на Христос обновява постоянно живота и културата на падналия човек; то се бори и отклонява грешките и злините, които произлизат от постоянното изкушение на греха. То не престава да пречиства и да издига морала на народите. Чрез богатствата свише то сякаш вътрешно обогатява духовните качества и собствените дарби на всеки народ и всяка възраст. То ги подсилва, усъвършенства и ги възстановява в Христос.“²⁶⁶ 1204

Накратко

2528 „Всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си“ (Мат. 5, 28).

2529 Деветата заповед предупреждава срещу плътското желание и похотливостта.

2530 Борбата срещу плътското желание минава през очистването на сърцето и практиката на въздържанието.

2531 Чистотата на сърцето ще ни позволи да видим Бога: тя отсега ни дава да видим всяко нещо като Бога.

2532 Очистването на сърцето изисква молитва, практика на целомъдрие, чистота на намерението и погледа.

2533 Чистотата на сърцето изисква свенливост, която е търпение, скромност и сдържаност. Свенливостта предпазва интимността на личността.

²⁶⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 58: AAS 58 (1966) 1079.

Член 10 ДЕСЕТАТА ЗАПОВЕД

„Не пожелавай ... нищо, което е на ближния ти“ (Изх. 20, 17).

2534 Десетата заповед обяснява и допълва деветата, която се отнася до похотливостта на плътта. Тя забранява желаване благо на ближния – източник на кражбата, грабежа, измамата, които осъжда седмата заповед. „Похотта на очите“ (1 Йоан. 2, 16) води до насилие и неправда, забранени от петата заповед.²⁶⁷ Алчността намира своя произход, както и блудството, в забраненото в трите първи заповеди на Закона идолопоклонство.²⁶⁸ Десетата заповед осъжда намерението на сърцето; заедно с деветата тя обобщава всички предписания на Закона.

I. Безредието на желанията

2535 Чувственото влечение ни кара да желяем приятни неща, които нямаме: да желяеш да ядеш, когато си гладен, или да се стоплиш, когато ти е студено. Тези желяния са добри сами по себе си, но често те не спазват разумната мярка и ни тласкат да желяем несправедливо това, което не е наше и принадлежи или се полага на ближния.

2536 Десетата заповед осъжда *алчността* и желянието за безмерно притежаване на земни блага. Тя забранява безредното *користолюбие*, породено от прекомерната страст към богатства и тяхната мощ. Тя забранява също да се върши неправда, с която се вреди на ближния в неговите земни блага:

Когато законът ни казва: „Не пожелавай нищо“, той ни казва с други думи да отдалечаваме желянията си от всичко, което не ни принадлежи, защото желянието за благо на ближния е огромно, безкрайно и вечно ненаситно, така както е писано: „Който обича сребро, на сребро няма да се насити“ (Екл. 5, 9).²⁶⁹

²⁶⁷ Вж. Мх. 2, 2.

²⁶⁸ Вж. Прем. 14, 12.

²⁶⁹ *Catechismus Romanus*, 3, 10, 13; ed. P. RODRÍGUEZ (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 518.

2537 Тази заповед не се нарушава, когато има желание да се получат неща, които принадлежат на ближния, със справедливи средства. Традиционната катехеза описва реалистично „тези, които трябва да се борят най-много срещу своите престъпни желания“ и които трябва следователно „да насърчаваме да съблюдают това предписание“:

„Това са ония ... търговци, които очакват оскъдица или висока цена на стоките, които виждат с тъга, че те не са единствените да купуват и да продават това, което би им позволило да продават по-скъпо и да купуват на по-ниски цени; тези, които пожелават себеподобните им да бъдат в мизерия, за да извличат печалба, като продават или купуват. Това са също лекарите, които очакват болестите; хората на закона, които искат дела и много и важни процеси...“²⁷⁰

2538 Десетата заповед изисква да се отстрани *завистта* от човешкото сърце. Когато пророк Натан поиска да подбуди разкаяние в цар Давид, той му разказал историята на бедния, който притежавал само една овца и я гледал като своя дъщеря, и за богатия, който въпреки многото стада завидял на бедния, пожелал и накрая откраднал овцата му.²⁷¹ Желанието може да доведе до най-лоши злодеяния.²⁷² „Ала по завист от дявола влезе в тоя свят смъртта“ (*Прем. 2, 24*):

„Ние се борим помежду си и завистта ни настройва и едни срещу други Ако всички се ожесточават така да разбият Тялото на Христос докъде ще стигнем? Ние изтощаваме Тялото Христово Ние се наричаме членове на едно и също тяло и се разкъсваме едни други като живи зверове.“²⁷³

2539 Завистта е основен порок. Тя се проявява в угнетеността заради благо на другия и прекомерното желание то да бъде присвоено, дори незаконно. Когато пожелава тежко зло на ближния, тя е смъртен грях:

Свети Августин вижда в завистта „дяволски грях в най-висша степен“²⁷⁴. „От завистта се раждат омразата, злословието, клеветата,

²⁷⁰ *Catechismus Romanus*, 3, 10, 23: ed. P. RODRÍGUEZ (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 523.

²⁷¹ Вж. 2 Цар. 12, 1-4.

²⁷² Вж. Бит. 4, 3-8; 3 Цар. 21, 1-29.

²⁷³ SANCTUS IOANNES CHRYSOSTOMUS, *In epistulam II ad Corinthios*, homilia 27, 3-4: PG 61, 588.

²⁷⁴ SANCTUS AUGUSTINUS, *De disciplina christiana*, 7, 7: CCL 46, 214 (PL 40, 673); Id., *Epistula* 108, 3, 8: CSEL 34, 620 (PL 33, 410).

злорадството, причинено от нещастieto на ближния и неудоволствието от неговото преуспяване.²⁷⁵

- 1829 2540 Завистта представлява форма на угнетеност и следователно е отхвърляне на любовта: Кръстеният трябва да се бори срещу нея с благата си воля. Завистта идва често от гордостта; кръстеният е длъжен да се старее да живее в смирение:

„Ти би желал да видиш Бога прославен именно чрез теб? Е добре, радвай се на успеха на твоя брат и веднага Бог ще бъде прославен чрез теб. Бог ще бъде прославен, ще кажат, от това, че Неговият слуга е успял да победи завистта си, като поставя своята радост в заслугите на другите.“²⁷⁶

II. Желанията на духа

- 1718, 2764 2541 Икономѐята на Закона и благодатта отклоняват сърцето на хората от алчността и завистта; Тя го насочва към желания на Върховното Благо; тя го поучава в желанията на Светия Дух, които насищат сърцето на човека.
- 397 Богът на обещанията винаги поставя човек на изпитание срещу изкушенията от това, което отначало изглежда, че е: „добро за ядене, и че е приятно за очите и многожелано“ (*Бит.* 3, 6).
- 1963 2542 Законът, поверен на Израил, никога не е бил достатъчен да оправдае тези, които му бяха подчинени; сам той стана инструмент на „похотта“²⁷⁷. Несъответствието между желание и действие²⁷⁸ посочва сблъсъка между Божия закон, който е „закон на разума“, и един друг закон: „Виждам друг закон, който воюва против закона на моя ум и ме прави пленник на греховния закон, що е в членовете ми“ (*Рим.* 7, 23).
- 1992 2543 „А сега без закона се яви Божията правда, засвидетелствана от закона и пророците. Божията правда чрез вяра в Исуса Христа е у всички и върху всички вярващи“ (*Рим.* 3, 21-22). Оттогава вярващите в Христос „разпнали са плътта си със страстите и похотите“ (*Гал.* 5, 24), понеже всички, водени от Духа Божи, са синове Божии²⁷⁹ и следват духа“²⁸⁰.

²⁷⁵ SANCTUS GREGORIUS MAGNUS, *Moralia in Iob*, 31, 45, 88: CCL 143b, 1610 (PL 76, 621).

²⁷⁶ SANCTUS IOANNES CHRYSOSTOMUS, *In epistulam ad Ephesios*, homilia 7, 5: PG 60, 448.

²⁷⁷ Вж. *Рим.* 7, 7.

²⁷⁸ Вж. *Рим.* 7, 15.

²⁷⁹ Вж. *Рим.* 8, 14.

²⁸⁰ Вж. *Рим.* 8, 27.

III. Бедността на сърцето

2443-2449

2544 Исус иска от учениците Си да Го предпочитат във всичко и над всичко и им предлага да се отрекат от всичко, що имат²⁸¹, заради Него и Евангелието.²⁸² Малко преди Страданиято Си Той им дава пример с бедната вдовица от Йерусалим, която „от немотията си пусна цялата си прехрана“²⁸³. Предписанието за отричане от богатствата е задължително, за да се влезе в Божието Царство.

544

2545 Всички вярващи трябва да се грижат „правилно да насочват своите чувства, за да не би поради употребата на светските неща и привързаността към богатството, противоречащи на духа на евангелската бедност, да се отклонят от следването на съвършената любов“²⁸⁴.

2013

2546 „Блажени бедните духом“ (*Мат.* 5, 3). Блаженствата откриват реда на щастие и благоденствие, на красота и мир. Исус прославя радостта на бедните, на които вече принадлежи царството²⁸⁵:

1716

Словото нарича „бедност на духа“ доброволното смирение на човешкия дух и неговото самоотричане; и апостолът ни дава пример за бедността на Бога, когато казва: „Той ... осиромаша заради нас“ (*2 Кор.* 8, 9).²⁸⁶

2547 Господ окайва богатите, защото намират утеха в изобилието.²⁸⁷ „Горделивият търси земното могъщество, докато бедният духом търси Царството Небесно.“²⁸⁸ Отдаването на Провидението на Небесния Отец освобождава от грижите за утрешния ден. Доверието в Бога предразполага към блаженството на бедните.²⁸⁹ Те ще виждат Бога.

305

IV. „Искам да видя Бога“

2548 Желанието за истинското щастие освобождава човека от прекомерната привързаност към благата на този свят, за да се осъществят

2519

²⁸¹ Вж. *Лук.* 14, 33.

²⁸² Вж. *Марк.* 8, 35.

²⁸³ Вж. *Лук.* 21, 4.

²⁸⁴ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 49.

²⁸⁵ Вж. *Лук.* 6, 20.

²⁸⁶ SANCTUS GREGORIUS NYSSENUS, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera* ed. W. JAEGGER, v. 7/2 (Leiden 1992) p. 83 (PG 44, 1200).

²⁸⁷ Вж. *Лук.* 6, 24.

²⁸⁸ SANCTUS AUGUSTINUS, *De sermone Domini in monte*, 1, 1, 3: CCL 35, 4 (PL 34, 1232).

²⁸⁹ Вж. *Мат.* 6, 25-34.

вят във виждането на Бога и в Божието блаженство. „Обещанието да се види Бог надминава всяко блаженство. В Писанието „да видиш“ означава „да притежаваш“. Който вижда Бог, притежава всички блага, които човек може да си представи.“²⁹⁰

2015 2549 На светия народ е предоставено да се бори с помощта на благодатта, която идва свише, за да получи благата, които Бог обещава. За да притежават и съзерцават Бога, верните на Христос умъртвяват желанията си и надделяват с Божията благодат над съблазните на удоволствията и властта.

2550 По този път на съвършенството Духът и Невестата викат този, който ги чува²⁹¹, за съвършено общение с Бога:

314 „Там ще бъде истинската слава; никой не ще бъде хвален по грешка или от ласкателство; истинските почести не ще бъдат отказани на тези, които са достойни, нито ще бъдат дадени на тези, които са недостойни. Впрочем никой недостоеен не ще се домогне там, където ще бъдат допуснати само достойни. Там ще царува истински мир, където никой не ще изпитва бедствие нито от себе си, нито от другите. Наградата за добродетелта ще бъде Бог, Сам Той, който дари добродетелта и Сам Се обеща на нея като най-добрата награда и най-голямата, която може да съществува: „Ще бъда ваш Бог, а вие ще бъдете мой народ“ (Лев. 26, 12)... Именно това е смисълът на думите на апостола: „За да бъде Бог всичко у всички“ (1 Кор. 15, 28). Той Самият ще бъде целта на желанията ни. Той, Когото ние ще гледаме безкрайно, ще обичаме безспирно, ще възхваляваме неуморно. И този дар, тази любов, това действие ще бъдат наистина общи за всички, като ще е общ за всички и вечният живот.“²⁹²

Накратко

2551 „Дето е съкровището ви, там ще бъде и сърцето ви“ (Мат. 6, 21).

2552 Десетата заповед забранява необузданата алчност, породена от прекомерната страст към богатствата и властта им.

²⁹⁰ SANCTUS GREGORIUS NYSSENUS, *De beatitudinibus*, oratio 6: *Gregorii Nysseni opera* ed. W. JAEGER, v. 7/2 (Leiden 1992) p. 138 (PG 44, 1265).

²⁹¹ Вж. *Откр.* 22, 17.

²⁹² SANCTUS AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, 22, 30: CSEL 40/2, 665-666 (PL 41, 801-802).

- 2553 *Завистта е угнетеност, изпитвана пред благо то на другия и прекомерното желание да си го присвоиш. Тя е главен порок.*
- 2554 *Кръстеният се бори със завистта чрез доброжелателност, смирение и предаване в Божието провидение.*
- 2555 *Верните на Христа, „ония пък, които са Христови, разпнали са плътта си със страстите и похотите“ (Гал. 5, 24). Те са водени от Духа и следват неговите желания.*
- 2556 *Откъсването от богатствата е необходимо, за да се влезе в Небесното Царство: „Блажени бедните духом“ (Мат. 5, 3).*
- 2557 *Човекът на желанията казва: „Искам да видя Бога.“ Жаждата за Бога се утолява от водата на вечния живот.²³³*

²³³ *Иоан. 4, 14.*